

Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ. ΤΟ ΜΟΝΑΔΙΚΟΝ ΠΡΟΦΗΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΓΓΚΟΥ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΠΟΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Παναγιώτατε,

Ὁ προφήτης Δανιήλ (κεφ. 2, 20) εἶπεν: «Ἐσται τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Μεγάλου εὐλογημένον εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι ἡ σοφία καὶ ἡ μεγαλωσύνη Αὐτοῦ ἐστὶ καὶ αὐτὸς ἄλλοιοι καιροὺς καὶ χρόνους, μεθιστῶν βασιλεῖς καὶ καθιστῶν, διδὼς σοφοῖς σοφίαν καὶ σύνεσιν τοῖς ἐν Ἐπιστήμῃ οὖσιν ἀνακαλύπτων τὰ βαθέα καὶ σκοτεινὰ καὶ γινώσκων τὰ ἐν τῷ σκότει καὶ τὰ ἐν τῷ φωτί». Καὶ περαιτέρω (κεφ. 2, 28): «Ἄλλ' ἔσται Θεὸς ἐν οὐρανῷ ἀποκαλύπτων μυστήρια». Καὶ ἀκριβῶς τὰ «μυστήρια», ἅτινα ἀποκαλύπτει ἐν ὁράμασι προφητικῶς ὁ ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης διὰ τῆς «Ἀποκαλύψεως» του, προτιθέμεθα ἐν εὐλαβείᾳ καὶ φόβῳ Θεοῦ νὰ ἐπισημάνωμεν διὰ βραχέων χάριν τοῦ εὐσεβοῦς ἀκροατηρίου. Πολὺν ἐσκέφθημεν, ἐὰν θὰ ἔπρεπε νὰ διαπραγματευθῶμεν εἰδικὸν θέμα ἐκ τῶν θεολογούμενων πολλῶν προβλημάτων τῆς «Ἀποκαλύψεως», ἢ ἀπλῶς νὰ ραμφίσωμεν τὰ οὐσιωδέστερα διὰ περιγραφῆς τῶν διαλαμβανομένων ἐν τῷ προφητικῷ τούτῳ βιβλίῳ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Προσηκόντως τὸ δεύτερον. Τοῦτο δέ, διότι πιστεύομεν ὅτι τὸ πολὺ δημόσιον, ἀκόμη καὶ οἱ θεολογοῦντες ἡμεῖς, διερωτώμεθα ποῖον τὸ συνοπτικὸν περιεχόμενον τοῦ «μυστηριώδους» τούτου βιβλίου, περὶ τὸ ὁποῖον σοφοὶ ἐπιστήμονες ὅλων τῶν εἰδικότητων ἐνησχολήθησαν, ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν κρίνων καὶ ἀναλύων τὴν «Ἀποκάλυψιν»;

Παναγιώτατε,

Πιστεύω ὅτι θείας ἐμπνεύσεως ἦτο ἡ ἀπόφασις τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, ὅπως ἡ «Στέψις» τῶν πανηγυρικῶν τελετῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ, τελεσθῇ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν. Τοῦτο ἀκριβῶς πληροῖ χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ αἰσθημάτων ἀπείρου εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Κορυφὴν τῆς Ἑλληνορθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν ταπεινώσει, ἀλλὰ καὶ ἐν εὐλαβείᾳ πρὸς τὴν ἁγίαν προσωπικότητά Σας, ἡ Ἀκαδημία δύναται ἐν καυχῇσει νὰ διακηρύξῃ τὸ «Πολυχρόνιον» εἰς τὸν πνευματικὸν Πατέρα ἡμῶν τῶν Ὁρθόδοξων. Ἡ ἀπόφασίς Σας, ἡ «Στέψις» τοῦ Πανηγυρισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ νὰ τελεσθῇ, ἀποδεικνύει τὸ πόσον ἐξετιμᾶτε καὶ ἐκτιμᾶτε τὸ Ἀνώτατον πνευματικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν Ἰδρυμα τῆς Ἑλληνικῆς

Ἐπικρατείας. Ἦλθατε τὴν 15 Νοεμβρίου 1987 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεως Ὑμῶν εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ἑλληνικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἀπεδέχθητε δὲ τὴν πρόσκλησιν τῆς Ἀκαδημίας, ἵνα ἐπισκεφθῆτε, ὡς διεδηλώσατε, «Τὸ Πρωτανεῖον τοῦτο τῆς προγονικῆς σοφίας, τῶν μουσῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν εὐγενῶς προσκληθέντες, ἵνα παραστῶμεν, ἡμεῖς καὶ ἡ τιμία Συναοδεία ἡμῶν διὰ τὴν παρεχομένην ἡμῖν εὐκαιρίαν ὅπως γνωρισθῶμεν καὶ ἐπικοινωνήσωμεν μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν τῆς Ἑλληνικῆς Σκέψεως καὶ σοφίας». Σήμερον ὅμως ἔρχεσθε τὸ δεύτερον ἤδη μετὰ τὴν ἀξιοθαύμαστον πορείαν τῆς ἀγάπης, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνότητος ποὺ ἐπραγματοποιήσατε πρὸς τὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἀκόμη χάριν τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπισκεφθέντες καὶ τὰς ἐτεροδόξους Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ ἔλθῃ —πρέπει νὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν προφητικὴν ρῆσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς—, ἡ ἐντολὴ «ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν» (Ἰωάν. 17, 21). Εὐχόμεθα ἀπὸ καρδίας, Παναγιώτατε, ὅπως ἡ ἱερὰ καὶ θεόπνευστος πορεία Ὑμῶν συνεχισθῇ καὶ εἰς τὰς πέρας τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, ἵνα καὶ ἐκεῖ μεταλαμπαδεύσητε τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς ἐν ἀγάπῃ χριστιανικῆς ἐνότητος, τὸ πνεῦμα τῆς εἰρήνης, τῆς πάντα νοῦν ὑπερεχούσης, κατὰ τὴν Ἀγ. Γραφήν.

Παναγιώτατε,

Ὡς εἶπον ἐν τῷ προλόγῳ, ἀπέφυγον νὰ ἀπασχολήσω μὲ θέμα ἐπιστημονικὸν καὶ ἔρευνητικόν, κουραστικὸν μᾶλλον διὰ τὸ ἀκροατήριον, μάλιστα διὰ τὴν σημερινὴν πανηγυρικὴν ἐορτὴν, ἐν τῇ ὁποίᾳ προβάλλεται τὸ μοναδικὸν προφητικὸν βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἡ «Ἀποκάλυψις» τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, τοῦ καὶ Θεολόγου. Ἐπὶ πλέον, ἀφ' ἧς ἡμέρας μοι ἀνετέθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου νὰ ὁμιλήσω, ὁ χρόνος δὲν ἦτο ἀρκετὸς διὰ νὰ διαπραγματευθῶ θέμα πρωτότυπον, ἀπαιτοῦν ἔρευναν καὶ χρόνον. Ἀλλωστε οὔτε ἡ ὑγεία μου μοι ἐπέτρεπε μακρὰν ἔρευναν, διὸ καὶ ἐδίστασαν ἐν ἀρχῇ νὰ ἀποδεχθῶ τὴν πρότασιν τῆς Συγκλήτου. Δὲν διστάζω νὰ εἶπω ὅτι ἀπεδέχθην τὴν ἐντολήν, ἐκβιάσας καὶ τὴν ἀδυναμίαν, λόγῳ τῆς ἐξασθεήσεως τῶν δυνάμεών μου, ἵνα καὶ τὸ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν καθήκον μου ἐπιτελέσω, ἀλλὰ κυρίως διὰ νὰ τύχῃ τῆς ἐνισχύσεως διὰ τῶν Εὐχῶν τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου.

Ἦδη ἐκ προοιμίου ἐπιθυμῶ νὰ δηλώσω ὅτι τὸ προφητικὸν τοῦτο βιβλίον ἀποτελεῖ τὸ καύχημα καὶ τὸ μοναδικὸν ἀπόκτημα τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς τῆς μεγάλης καὶ ἀνυπολογίστου σπουδαιότητος ἀπὸ θρησκευτικῆς καὶ θεολογικο-ιστορικῆς ἀπόψεως, ἐνέχει τοῦτο καὶ πολλὴν λογοτεχνικὴν ἀξίαν. Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο εἴλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιστημόνων ὅλων τῶν εἰδι-

κοτήτων, ἤτοι θεολόγων, ἱστορικῶν, μαθηματικῶν, βιολόγων, ἀστρονόμων, ἱατρῶν, καλλιτεχνῶν, καὶ μάλιστα τῶν ζωγράφων, μουσικῶν κλπ. Χάριν παραδείγματος καὶ μόνον ἀναφέρω ἐκ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ λογοτεχνῶν τὸν περίφημον *Μελέτωνα Σάρδεων* (π. 170 π.Χ.). Ἐπίσης τὸν *Σωφρόνιον Ἱεροσολύμων* (634|8), ὅστις ἀφιέρωσεν Ἀιακρόντειον Ὁδὴν ἐξ ἑκατὸν στίχων «Εἰς Ἰωάννην τὸν Θεολόγον» (*Migne Πατρ. Ἑλλ.* 87, 111, 3784-3789B). Τὴν Ὁδὴν ταύτην θὰ ἀναλύσωμεν ἐν Παραρτήματι εἰς τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας. Ἐκ τῶν νεωτέρων λογοτεχνῶν καὶ ποιητῶν ἀναφέρω τὴν μετάφρασιν τοῦ ποιητοῦ *Σεφέρη* καὶ τὸ ποίημα «*Ὡς Πάτμω*» τοῦ ἀοιδίμου ἱατροῦ *Παπαδίτσα*. Μνημονευτέον ἐπίσης τὸ ἔργον τοῦ ἀοιδίμου φίλου *Θεοδ. Β. Κωνσταντίνου*, «*Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου*». Πρόκειται περὶ συνοπτικῆς ἀποδόσεως τοῦ κειμένου τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ περὶ μετρικῆς ἀποδόσεως ἰδίᾳ ἐμπνεύσεως ἐν τέλει ἐκάστον κεφαλαίου ἐκ τῶν 22 κεφαλαίων τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ περιεχομένου τοῦ ἱεροῦ τούτου βιβλίου.

Πάμπολλοι ἔκ τε τῆς Ἀρχαιότητος καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ἠσχολήθησαν περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἀναφέρω μόνον τινὰς ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἐρμηνευτῶν. Κατ' ἐμὲ τὸ σπουδαιότερον, τὸ σοβαρώτερον, τὸ ἐπιστημονικώτερον καὶ κριτικώτερον ἐρμηνευτικὸν ἔργον, γεγραμμένον μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ προσοχῆς πρὸς ἀποφυγὴν παρερμηνειῶν, εἶναι τὸ ἔργον τοῦ ἀοιδίμου καὶ διακεκριμένου μὲ διεθνὲς κῦρος Καθηγητοῦ καὶ Διδασκάλου μου, ἅμα δὲ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ *Παν. Ἰω. Μπρατσιώτου*: «*Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου*». Κείμενον-εἰσαγωγή-σχόλια-εἰκόνες. Ἐν Ἀθήναις 1950 σσ. 233. Ἀναφέρω ἐπίσης τὸ ἀξιόλογον ἔργον τοῦ ἀοιδίμου συναδέλφου Καθηγητοῦ *Βασ. Ἰωαννίδου*, *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην*. Ἐν Ἀθήναις 1960 σσ. 634. Εἰς τὰς σελ. 440-467 ἐμπεριέχεται ἀξιόλογος εἰσαγωγικὴ περιγραφὴ τοῦ περιεχομένου τῆς Ἀποκαλύψεως. —Τρίτον ἐρμηνευτικὸν ἔργον ἀναφέρω τὸ τελευταίως κυκλοφορηθὲν τοῦ *Σπυρ. Φίλλου*, *Διὰ τοῦ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν φέρον τὸν τίτλον: «Τὸ κύκνειο Ἄσμα τῆς Γῆς»*. Τὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως. Κείμενον-μετάφραση-ἐρμηνεία. Ἀθ. 1987 σσ. 359. Ὡς πρὸς τὸ ἔργον λεχθήτωσαν τὰ ἑξῆς. Τὰ ἐπὶ μέρους λήμματα ἀποδίδονται ὀρθῶς μᾶλλον ἐρμηνευόμενα. Ὁμολογῶ ὅτι μὲ ἐντυπωσίασεν ἡ ἐκδηλὸς συμμετοχὴ τοῦ ἐρμηνευτικοῦ καὶ ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς τὰς ἐκφραζόμενας προφητικὰς ἀληθείας τῆς Ἀποκαλύψεως. Τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο πρέπει μετὰ προσοχῆς νὰ ἀναγινώσκηται, διότι ὁ συγγραφεὺς φαίνεται ἀσπασόμενος τὴν κατὰ λέξιν ἐρμηνείαν τῆς χιλιετοῦς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς Γῆς. Ἀκόμη καὶ ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τίτλος: «*Τὸ κύκνειο Ἄσμα τῆς Γῆς*», τοῦτο ἀκριβῶς θέλει νὰ ἐπισημάνῃ πρὸς ἐκφοβισμόν.

Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι καὶ ἡ σύντομος μὲν, ἀλλὰ μεστὴ εἰς περιεχό-

μενον μετὰ ἡτιολογημένης κριτικῆς τῶν σπουδαιότερων θεμάτων καὶ προβλημάτων τῆς Ἀποκαλύψεως, μελέτη τοῦ συναδέλφου Μάριου Σιώτου, «Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς Πάτμον. Ἀθῆναι 1974 σ. 38. Ὁρθῶς ἀποφαίνεται ὁ συγγραφεὺς κρίνων τὸ περιεχόμενον τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅτι: «Τὸ περιεχόμενον τῆς Ἀποκαλύψεως πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ ὡς ἡ ἀπάντησις τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ἀγωνιώδη προσωπικὰ προβλήματα τοῦ Ἰωάννου, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ προσωπικόν του χρέος ἔναντι τῶν χειμαζομένων χριστιανῶν (τῶν «τεκνίων» τοῦ Ἀποστόλου) τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, διὰ τῶν ὑψηλῶν θεολογικῶν του στοχασμῶν καὶ διὰ τῶν ἐντόνων θρησκευτικῶν του βιωμάτων, εἶχε καταστήσει τὴν ψυχὴν του καθαρὰν ὁθόνην θείας ἐπ' αὐτῆς προβολῆς τῶν παραστάσεων καὶ τῶν εἰκόνων τοῦ βιβλίου τῆς ὁμωνύμου «Ἀποκαλύψεως».

Ὁφείλω ἐνταῦθα νὰ μὴ παραλείψω νὰ ἀναφέρω τὰ ὅσα ὁ ἀοίδιμος Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων κυρὸς Ἰεζεκιὴλ ἀνέφερεν ἐν ἄρθρῳ του ἐν τῷ Περιοδικῷ «Ἐκκλησία» ἀριθ. 12 τῆς 15 Μαρτίου 1947. Ὁ φιλόμουσος καὶ λίαν πεπαιδευμένος Ἱεράρχης ἀνεκοίνωσε τὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ περὶ ἄλλων ἐρμηνευτῶν τῆς Ἀποκαλύψεως, σημειώσας τὰ ἐξῆς. «Ἡ Ἀποκάλυψις ἡρμηνεύθη —πλὴν παλαιότερων— καὶ ὑπὸ δύο ἄλλων κληρικῶν, τοῦ λογίου Λαυριώτου Θεοδορήτου καὶ ἐτυπώθη ἀνωνύμως ἐν Λειψίᾳ τὸ 1800... Σύνκειται ἐκ 410 σελίδων μεγάλων εἰς φύλλα μὲ τυπογραφικὰ στοιχεῖα τῶν ὀκτώ. Διὰ τὸ ἔργον κατεβλήθη κόπος πολλὸς ματαίως, διότι τὸ ἀνώνυμον ἔργον δὲν ἐκυκλοφόρησεν εἰμὴ ἴσως εἰς ἐλάχιστα ἀντίτυπα, τῶν ἄλλων ἀποθηκευθέντων καὶ ἐδρισκομένων μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἀθῶνος, συνεπείᾳ ἀπαγορευτικῆς διαταγῆς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, θεωρηθέντος τοῦ ἔργου ὡς κακοδόξου». —Περαιτέρω ἀναφέρει ὅτι ἀνεῦρε καὶ ἡγόρασεν ἑτέραν διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς γεγραμμένην «Ἐκμηνεῖαν εἰς τὴν ἱερὰν Ἀποκάλυψιν ὑπὸ Κυρίλλου Πατρώου Λαυριώτου ἱερομονάχου καὶ διδασκάλου ἐν Βουκουρεστίῳ». Τὸ ἔργον ἀποτελούμενον ἐκ πέντε τόμων χειρογράφων, πλέον τῶν δέκα χιλιάδων σελίδων, εἶχε τὴν τύχην τοῦ χειρογράφου νὰ παρακολουθήσῃ, τὸ δὲ χειρόγραφον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίλλου τοῦ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐν Πελοποννήσῳ Λαύρα μοναχοῦ, περιῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν τῆς μετανοίας του, τὴν Ἀγίαν Λαύραν τῶν Καλαβρύτων καὶ ἐκεῖθεν, ἄγνωστον πῶς, περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σύρου Ἀλεξάνδρου Λυκούργου. Μετὰ καὶ ἄλλας περιπετείας ὁ Ἰεζεκιὴλ ἡγόρασε τὸ πεντάτομον τοῦτο ἔργον, ὅπερ ἐδώρησεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, ἣν καὶ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Μπρατσιώτης λέγει ὅτι τὸ ἐδώρησεν ὁ Ἰεζεκιὴλ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπερ καὶ ἀκριβές.

II

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ

Καιρός πλέον νὰ ἔλθωμεν νῦν ἐν ἀδραΐς γραμμαῖς καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ «μυστηριώδους» καὶ προφητικοῦ τούτου βιβλίου ἀποφεύγοντες τὰς λεπτομερείας. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ ἱερὸν κείμενον τῆς «Ἀποκαλύψεως» ἐμπεριέχει εἰς λέξεις τινάς, αἱ ὁποῖαι ὀρθότερον θὰ ἦτο νὰ ὀνομασθοῦν «ὄροι», σπουδαίας ἐννοίας βάθους καὶ μυστηρίων. Ἀρκεῖ νὰ ἐπισημάνω ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν λημμάτων, ἐξ ὧν τὸ βιβλίον κατὰ τὸ περιεχόμενόν του ἐμπεριλαμβάνει τὴν πᾶσαν δογματικὴν, θεολογικὴν, χριστολογικὴν, ἐκκλησιολογικὴν, ἀνθρωπολογίαν, ἀγγελολογίαν, δαιμονολογίαν, ἐσχατολογίαν, σωτηριολογίαν, Λειτουργιολογίαν, ὕμνολογίαν κλπ. Ἴδον μερικὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἐν λόγῳ περισπούδαστα λήμματα: Ἀγγελολογία ἄγγελοι ἐπὶ Ἐκκλησιῶν, ἀγίων μεσιτεία, Ἄδης, ἀेतὸς, ἀνακεφαλαίωσις, ἀνάστασις πρώτη, ἀριθμολογία 1, 3, 4, 7, 44, 46, 666, 144.000, ἀρνίον, βασιλεῖον ἱεράτευμα, δράκων ἡ Μεγάλῃ ἡμέρᾳ, θυσιαστήριον, θρόνος Θεοῦ, Νέα Ἱερουσαλὴμ, καινὴ κτίσις - καινὸς οὐρανός, κλείς θανάτου, Λόγος - Θεός, ὄφις ἀρχαῖος, σφραγίδες ἐπτά, ὕδωρ ζωῆς, φαρμακοί, χίλια ἔτη, ψυχῶν μέση κατάστασις, ἰκὴ κατὰ τοῦ θηρίου καὶ ἐπικράτησις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ διὰ τῆς «καταλλαγῆς» αἰωνία σωτηρία καὶ μακαριότης πρὸς δόξαν Θεοῦ. Ὁ αἰίδιμος Καθηγητὴς - Ἀκαδημαϊκὸς Παν. Μπρατσιώτης ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ σπουδαίου περὶ «Ἀποκαλύψεως» ἐρμηνευτικοῦ του ἔργου ἀσχολεῖται ἐμβριθῶς περὶ τὰ σπουδαιότερα θέματα καὶ προβλήματα, οἷα εἶναι: 1. Λογοτεχνικὴ μορφή καὶ ἀξία τῆς Ἀποκαλύψεως. 2. Ἐνότης τοῦ βιβλίου. 3. Οἰκονομία τοῦ βιβλίου. 4. Φιλολογικαὶ σχέσεις τῆς Ἀποκαλύψεως. 5. Ἡ θεολογικὴ καὶ θρησκευτικὴ σπουδαιότης τῆς Ἀποκαλύψεως. 6. Γνησιότης καὶ ἀξία τῶν ὁπτασιῶν τῆς Ἀποκαλύψεως. 7. Ἡ γλῶσσα. 8. Ὁ συγγραφεύς. 9. Τόπος καὶ χρόνος τῆς συγγραφῆς. 10. Θέσις τῆς Ἀποκ. ἐν τῷ Κανόνι. 11. Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς ἐρμηνείας. 12. Ἐπίδρασις τῆς Ἀποκ. ἐπὶ τὴν χριστιανικὴν Λατρείαν, Τέχνην καὶ Λογοτεχνίαν. Ὅθεν παροτρύνω τοὺς εὐλαβεῖς χριστιανούς νὰ μελετήσουν ἰδιαιτέρως ὅλα τὰ ἀνωτέρω θέματα.

Ἀναφέρω ὥς ἔχει τὸ ἱερὸν κείμενον τῆς Ἀποκαλύψεως τῆς πολλὰ σηματούσης εἰσαγωγικῆς ἐπιγραφῆς: «(α' - 1-3) Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεός, δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει, καὶ ἐσήμανεν ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτῷ τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, ὃς ἔμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅσα εἶδε. Μακάριος ὁ ἀναγινώσκων καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα. ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς». Ἐν τῇ εἰσαγωγικῇ ταύτῃ περιγραφῇ εὐκολον εἶναι νὰ διακρίνῃ

κανείς τὸν ἐπίσημον τόνον αὐτῆς. Δηλοῦται σαφῶς ὁ χαρακτήρ (᾿Αποκάλυψις) καὶ ἡ αὐθεντία (᾿Ιησοῦς Χριστὸς-Θεὸς-δι' ἀγγέλου), ὁ σκοπὸς καὶ ὁ συγγραφεὺς (τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ), τὸ περιεχόμενον (τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ-μαρτυρίαν ᾿Ιησοῦ Χριστοῦ — ὅσα εἶδε) καὶ ἀναδεικνύεται ὁ προορισμὸς τοῦ βιβλίου. Ἐκ τοῦ «προοιμίου» ἄξιοι ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι οἱ στίχοι 4-8: «Ἰωάννης ταῖς ἑπτὰ Ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, ὁ ὢν καὶ ὁ ᾦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων, ἃ ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ᾿Ιησοῦ Χριστοῦ ὁ μάρτυς ὁ πιστός, ὁ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλείων τῆς Γῆς. Τῷ ἀγαπῶντι ἡμᾶς καὶ λούσαντι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν, ἱερεῖς τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ, αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κρᾶτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. Ἴδὸν ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν καὶ κόπονται ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς Γῆς. Ναί, ἀμήν. Ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὢν καὶ ὁ ᾦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ». Πᾶς τις ἀναγνωρίζει ἐν τῷ «προοιμίῳ» ὅτι διαδηλοῦται ὁ συγγραφεὺς, καὶ ἀπευθύνεται χαιρετισμὸς εἰς τοὺς παραλήπτας, ἐν τέλει δὲ ἀναπέμπεται δοξολογία. Ἐπίσης ἀπευθύνεται πρὸς τὰς ἑπτὰ Ἐκκλησίας τῆς λεγομένης ἀνθυπατικῆς Ἀσίας, δηλ. τῆς Δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Σημειωτέον ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἐπὶ τὰ ἑκφορᾶζει τὴν ποικιλίαν ὅμα καὶ τὴν πληρότητα καὶ ὑπεμφαίνει τὸ ὅλον χριστιανικὸν πλήρωμα, τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν. Ὡς λέγει καὶ ὁ ἐρμηνευτὴς Ἀνδρέας Καίσαρ (ΣΤ' αἰ.): «Διὰ τοῦ ἑβδοματικοῦ ἀριθμοῦ τὸ μυστικὸν τῶν ἀπανταχοῦ Ἐκκλησιῶν σημαίνει».

Εἰς τὸ κεφ. α', 9-22 ἀναφέρεται ἡ κλήσις τοῦ προφήτου καὶ καθορίζεται ὁ τόπος, ὅπου ἐνστάλη νὰ γράψῃ τὴν ᾿Αποκάλυψιν ἐν Πάτμῳ καὶ μάλιστα ἐν ἡμέρᾳ «Κυριακῇ», ἥτις καὶ ἀναφέρεται διὰ πρώτην φορὰν ὡς ἡ ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀπαράμιλλος εἰς ὕψος περιγραφή τῆς ὀπτασίας του. Ὑστερον λαμβάνει τὴν ἐντολήν: «Γράψον οὖν ἃ εἶδες, καὶ ἃ εἰσι καὶ ἃ μέλλει γίνεσθαι μετὰ ταῦτα... οἱ ἑπτὰ ἀστέρες ἄγγελοι τῶν ἑπτὰ Ἐκκλησιῶν εἰσι, καὶ αἱ λυχναὶ αἱ ἑπτὰ Ἐκκλησίαι εἰσίν», ἥτοι Ἐφεσος, Σμύρνα, Πέργαμος, Θυάτειρα, Σάρδεις, Φιλαδέλφεια καὶ Λαοδίκεια. Ἐν συνεχείᾳ περιγράφονται κατὰ θαυμαστὸν τρόπον αἱ ἑπτὰ Ἐπιστολαὶ πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀσίας. Ἀκολουθοῦν αἱ ἑπτὰ σφραγίδες, διὰ τῶν ὁποίων περιγράφονται μὲ λογοτεχνικὴν δύναμιν τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν πρὸ τῆς κρίσεως. Ὑπὸ μορφὴν ἱππῶν εἰκονίζονται αἱ τιμωρίαι, αἱ ὁποῖαι θὰ προηγηθῶσιν, ὡς ἔχουσαι προπαρασκευαστικὸν χαρακτῆρα τῆς δευτέρας τοῦ Κυρίου παρουσίας. Περαιτέρω εἰς τὴν ὀπτασίαν τῶν ἑπτὰ σάλπιγγων περιγράφονται αἱ φοβεραὶ πληγαὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦν μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας. — Εἰς τὸ ἑβδομον σάλπισμα ὁ Προφήτης προαναγγέλλει

τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ μετὰ τὸν φοβερόν ἀγῶνα μεταξὺ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπακολουθήσῃ. — Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρονται τρεῖς ἄγγελοι πετῶντες «ἐν μεσουρανήματι». Ὁ πρῶτος ἄγγελος ἀναγγέλλει τὴν εἰς ὅλον τὸν κόσμον κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Βαβυλῶνος καὶ πάσης ἄλλης δυνάμεως, στρεφομένης κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος εἰδοποιεῖ τοὺς προσκνητὰς τοῦ θηρίου ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν καὶ θὰ βασανίζωνται αἰωνίως. Ἐἵτα περιγράφεται ἡ ἐπερχομένη κρίσις καὶ προαναγγέλλονται αἱ τελευταῖαι πρὸ τῆς κρίσεως πληγαὶ καὶ ἡ καταστροφή τῆς Ρώμης. — Εἰς τὸ κεφ. Κ' 1-10 περιγράφεται ἡ χιλιετής βασιλεία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ δέσμευσις τοῦ Σατανᾶ. — Δυστυχῶς καὶ κατὰ τὴν παλαιότεραν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς κατὰ τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἐποχὴν, παρὰ τὴν σαφεῖ δῆλωσιν τῆς Ἀγ. Γραφῆς: «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ» (Πρ. α' 7), οἱ χιλιασταὶ ἐπιμένουν νὰ διδάσκουν τὴν κατὰ γράμμα ἐρμηνείαν καὶ νὰ ὀρίζουν καὶ ἡμερομηνίας, ἡ διάφρασις τῶν ὁπρίων, παρ' ὅτι τοὺς γελοιοποιεῖ, δὲν τοὺς συνετίζει. Μόνον ἐν πνευματικῇ ἐννοίᾳ πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται καὶ ἡ περὶ χιλιετοῦς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ οὐχὶ κατὰ γράμμα, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς αἵρεσιν καὶ κακοδοξίαν, ὡς ἀρχαίθθεν ἐδέχθη ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν. — Εἰς τοὺς στίχους 11-15 τοῦ Κ' κεφ. περιγράφεται μὲ μεγαλοπρεπεῖ ἀπλότητα, διὰ τὴν ὁποίαν ἐξαίρεται ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τῆς περιγραφῆς, ἥτοι ἡ τελικὴ κρίσις καθ' ἣν ἀποκαθίσταται ἡ ἠθικὴ τάξις ἐν τῷ κόσμῳ. Καταργεῖται ὁ θάνατος καὶ ὁ Ἄδης καὶ ρίπτονται εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός. — Εἰς τοὺς στίχους 1-8 τοῦ ΚΑ' κεφ. περιγράφεται ἡ μετὰ τὴν κρίσιν καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ «Καινὴ κτίσις»: «Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν... καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς». — Εἵτα περιγράφεται μὲ λαμπρὰς εἰκόνας καὶ ὥραϊα παραστατικὰ χρώματα ἡ Νέα Ἱερουσαλὴμ. — Εἰς τοὺς στίχους 6-21 τοῦ τελευταίου ΚΒ' κεφ. τῆς Ἀποκαλύψεως, περιέχεται ὁ Ἐπίλογος, ὅστις ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἐπικυρώνει ἐν εἴδει σφραγίδος τὰ λεχθέντα ὁλοκλήρου τοῦ βιβλίου. Παρατηρητέον ὅτι τὰ διαλεγόμενα πρόσωπα ἐναλλάσσονται μετὰ δυσκολίας διαστελλόμενα.

Πρῶτος ὁ ἄγγελος διαβεβαιοῖ περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν λόγων του. Κατόπιν λαμβάνει τὸν λόγον ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, λέγων: «Καὶ ἰδὼν ἔρχομαι ταχύ· μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου». Ἐἵτα ὁ Ἰωάννης διαβεβαιοῖ τὴν ταυτότητά του. «Κἀγὼ ὁ Ἰωάννης ὁ ἀκούων καὶ βλέπων ταῦτα», τονίζων ὅτι τοὺς λόγους τοῦ ἀγγέλου: «Μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου· ὁ καιρὸς γὰρ ἔγγυς ἐστίν». Καὶ πάλιν ὁ Ἰησοῦς λέγει: «Ἰδὼν ἔρχομαι ταχύ. ἐγὼ τὸ Α καὶ τὸ Ω» καὶ διαβεβαιοῖ ὅτι ἔπεμψε τὸν ἄγγελόν του «μαρτυ-

ρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ἐπὶ ταῖς Ἐκκλησίαις» Εἶτα ἐμφανίζονται δύο νέα πρόσωπα, τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ Νύμφη, ἥτοι ἡ Ἐκκλησία, ὃ δὲ Ἰωάννης λέγει: «μαρτυρῶ ἐγὼ παντὶ τῷ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου» καὶ διαβεβαιοῖ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀφαιρεθῇ τίποτε ἐκ τῶν λεχθέντων, διότι ἄλλως ὁ τολμητίας θὰ τιμωρηθῇ σκληρῶς. Τέλος ὁ Χριστὸς ἐπαναλαμβάνει: «Ναὶ ἔρχομαι ταχύ». Ἀπαντᾷ δὲ ὁ Προφήτης, λέγων: «Ἀμήν, ναὶ ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ» καὶ κλείει τὸ ὅλον βιβλίον διὰ τῆς εὐλογίας: «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν».

ΓΕΝΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ

Οὔτε τὴν πρόθεσιν εἶχον, ἀλλ' οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐκθέσω λεπτομερῶς εἰς τὰ στενὰ χρονικὰ ὅρια μιᾶς Ὀμιλίας πάντα τὰ θέματα περὶ τοῦ προφητικοῦ τούτου βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως. Διὸ θὰ περιορισθῶ κατ' ἀνάγκην εἰς γενικὰς τινὰς κρίσεις περὶ τοῦ βιβλίου. Ἡ Ἀποκάλυψις δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ πλήρως. Τὰ ἐν αὐτῇ ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ἱστορίαν τὴν σύγχρονον μὲν τοῦ Ἰωάννου, ἀλλὰ κυρίως μὲ τὴν μέλλουσαν μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας. Εἶναι ἐπομένως προφητικὸν βιβλίον καὶ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ καθ' ὅλον τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος αὐτοῦ. Πολλοί, παλαιοὶ καὶ νεώτεροι ἄχρι σήμερον ἐπεζήτησαν νὰ καθορίσουν χώρας καὶ πόλεις καὶ χρονολογίας καὶ βασιλεῖς καὶ πολέμους καὶ σφαγὰς καὶ λιμοὺς καὶ λοιμοὺς καὶ θεομηνίας καὶ καταστροφὰς ἀναγερομένας εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν καὶ νὰ ἐντοπίσουν αὐτάς. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ προσφέρουν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅσα ὁ Προφήτης ὁ ἴδιος ἐφανέρωσεν εὐκρινῶς. Ἔστω ὡς παράδειγμα ὁ ἀριθμὸς τοῦ θηρίου ἐν κεφ. 13, 18: «ᾧ Ὡδε ἡ σοφία ἐστίν· ὁ ἔχων νοῦν ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστί· καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ χξςτ' (=666)». Σημειωτέον δ' ὅτι εἰς τὴν Βίβλον ὁ ἀριθμὸς 6 εἶναι ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον τὴν ἑκτην ἡμέραν τῆς δημιουργίας ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος. Πρῶτος ὁ Ναβουχοδονόσορ ἠθέλησε νὰ θεοποιηθῇ. Ὡς λέγει ὁ Φίλος εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον του, στηριζόμενος εἰς τὸν Προφήτην Δανιήλ, ἡ εἰκὼν τούτου εἶχεν ὕψος 60 καὶ πλάτος 6 μέτρων, δηλ. 60+6 (Δαν. 3, 1). Καὶ ὁ Ἀντίχριστος θὰ ἔχη τὸν ἀριθμὸν 666 (χξςτ'). Ὁ ἀριθμὸς τρία σημαίνει ὀλοκλήρωσιν. Καὶ τρεῖς φορὰς τὸ 6 σημαίνει ὀλοκλήρωσιν τῆς ἀποστασίας (Β' Θεσ. 2-3). Πολλὰ ἔχουν λεχθῇ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, πάλαι τε καὶ νῦν. Περιεργείας χάριν ἀναφέρομεν τὴν ἐρμηνείαν τοῦ 666 κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ὑπὸ πολλῶν δοθεῖσαν διαφοροτρόπως. Τὸ 666 ἐσήμαινε π.χ. τὸν Πάπαν, ἄλλοι ἐθεώρησαν τὸν Μέγαν Ναπολέοντα ἢ τὸν Μωάμεθ καὶ τε-

λευταῖον τὸν Μουσολίνι καὶ τὸν Χίτλερ ἢ τὸν Στάλιν. Ἄλλοι τὸ 666 ἐθεώρουν ὅτι ἐσήμαινε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Διονύσου. Ἄλλοι ὅτι ἐσήμαινε τὸν Ρωμαῖον Καίσαρα ἢ τὸν Νέρωνα ἢ τὸν αὐτοκράτορα Δομιτιανόν, ὅστις ἐξώρισε τὸν Ἰωάννην εἰς τὴν Πάτμον. Τὸ 666 ἐδόθη ἐπίσης εἰς τὴν λέξιν ΑΡΝΟΥΜΕ (ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ΑΡΝΟΥΜΑΙ) ποὺ δίδει τὸ 666 καὶ ἐσήμαινε ὅτι πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν Χριστὸν εἶναι καὶ ὁ Ἀντίχριστος. Ὅλαι αἱ ἀριθμομετρήσεις τῶν περιέργων ἐρμηνευτῶν ἀποδεικνύουν τὸ σφαλερὸν τῶν ὑπολογισμῶν πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ 666, εἴτε μὲ βάσιν τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον ἢ τὸ βυζαντινὸν ἢ τὸ ἐβραϊκὸν κλπ., ὥστε νὰ ἰκαιοποιῇ μόνον τὴν ἀνθρωπίνην περιέργειαν ἢ τοιαύτη ἐνασχόλησις, ἀλλ' ἄνευ οὐσιαστικῆς λύσεως τοῦ προφητευσμένου ἀριθμοῦ 666, τῆς ὁρθῆς τούτου ἐρμηνείας ἐπαφιεμένης εἰς τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Ὁρα Φίλο υ, μν. ἔ. σ. 207-208.

Ἡ Ἀποκάλυψις πλὴν τῆς θείας της προελεύσεως θεωρεῖται ἐν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα δημιουργήματα τῆς παγκοσμίου φιλολογίας. Ἡ Ἀποκάλυψις δὲν ἔχει ἄλλο ἐφάμιλλον βιβλίον. Ὑψος μεγαλειῶδες τοῦ λόγου καὶ ἀπλότης ἐν τῇ ἐκφράσει τῆς διατυπώσεως· προφητικὴ ὁρολογία καὶ ἱστορικὴ πραγματικότης ἀλληλοσυμπληροῦνται. Ποιητικὴ δι' εἰκόνων πρωτοφανῶν δημιουργία, ἐντυπωσιάζουν κατ' ἀξιόθαύμαστον τρόπον. Ρεαλιστικὴ ἄχρις ἐκφοβισμοῦ περιγραφή τῶν διὰ τῆς ἁμαρτίας ἐπακολουθουσῶν τιμωριῶν τῶν παραβατῶν τῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θεός, κόσμος, ἄνθρωπος, ἄγγελοι ἐφαμίλλως ἀντιπαραβάλλονται πρὸς ἔμφασιν ἐναντίον πάσης ἁμαρτίας. Ἡρωικὸν στοιχεῖον πανσθενὲς ἀντιπαραβάλλεται πρὸς τὸ τρομερὸν στοιχεῖον τοῦ θανάτου. Φόβος καὶ τρόμος ἀναμῖξ μετὰ τοῦ φοβεροῦ Ἄδου καὶ τῆς μακαριότητος τῶν πιστῶν.

Ἐλάχιστοι σήμερον οἱ ἀμφιβάλλοντες περὶ τοῦ συγγραφέως, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου ὅπου ἐπραγματοποιήθη ἡ Ἀποκάλυψις. Ἄν ἡμφισβητήθη ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἶναι ὁ τῆς Ἀποκαλύψεως συγγραφεύς, πάσαι καὶ νῦν καὶ ὅτι ἕτερός τις ὁμώνυμος πρεσβύτερος Ἰωάννης εἶναι ὁ πάτρων τῆς Ἀποκαλύψεως, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς χιλιαστικὰς ἰδέας τοῦ Κ' κερ. ὅτι ὁ Χριστὸς πρὶν τῆς τελευταίας κρίσεως, θὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς χίλια ἔτη. Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὰς ἐκ τοῦ κεφαλαίου τούτου αἰρετικὰς κακοδοξίας, ἐτήρησε λίαν ἐφεκτικὴν στάσιν πρὸς ἐρμηνείαν τῆς Ἀποκαλύψεως. Ὅπαδοι τοῦ Χιλιασμοῦ εἶναι οἱ καὶ σήμερον δρῶντες καὶ παρ' ἡμῶν «Χιλιασταί», οἱ καὶ «σπουδασταὶ τῆς Γραφῆς» αὐτοκαλούμενοι, οἱ «Ἰεχωβάδες», τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ.

Τὴν ἱερὰν νῆσον Πάτμον ἐπεσκέφθην δύο φορές. Τὴν πρώτην φορὰν μετὰ τοῦ ἀλῆστου μνήμης Καθηγητοῦ Βασ. Βέλλα καὶ ἄλλων ἐργαζομένων ἐν τῇ Ἀποστολικῇ Διακονίᾳ τὸ 1953, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, προκειμένου νὰ θεωρήσῃ ὁ Βέλλας, ὡς

Γενικῶς Δ/ντῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, τὴν Ἑπαγγελματικὴν Σχολὴν διὰ τὰς κορασίδας τῆς νήσου, τὴν ἰδρυθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ. Δευτέραν φορὰν ἐπεσεκέφθη τὴν ἱερὰν νῆσον τὸ 1961, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Ρόδῳ οἰκουμενικῆς συνελεύσεως. Ἡ τριήμερος διαμονὴ μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Βέλλα ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἦτο δι' ἡμᾶς δυσπεριγράπτως συγκινητικὴ. Τὰ βιώματα τῆς ἐπισκέψεώς μου ταύτης παραμένουσι καὶ σήμερον ἀνεξίτηλα. Αἱ ἱερὰ καθεμεριναὶ Ἀκολουθίαι, αἱ προσευχαὶ μετὰ τῶν μοναχῶν, ἡ ἐπίσκεψις τῆς Βιβλιοθήκης ὅπου τὰ ἀνεκτίμητα χειρόγραφα, αἱ εἰκόνες τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ καὶ μάλιστα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τῆς φορητῆς εἰκόνος μετὰ τῆς εἰκόνος ὅπισθεν ταύτης τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, ἀντίγραφα τῶν ὁποίων διαφυλάττω, καὶ ὑπὲρ πάντα ἡ προσκύνησις ἡμῶν εἰς τὸ σπήλαιον, ἔνθα ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐδέχθη δι' ἐκστάσεως καὶ ἀφράστου ἐνοράσεως τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ θείαν του Ἀποκάλυψιν, προεκάλεσαν εἰς ἡμᾶς ῥίγη συγκινήσεως, τὰ ὅποια καὶ σήμερον ἀκόμη ἐμπνέουν τὴν ψυχὴν μου καὶ θερμαίνουν τὴν καρδίαν μου, διασφαλίζοντα ἅμα ἀμείωτον τὴν πίστιν μου εἰς τὸν πάνσοφον Κύριον καὶ Λυτρωτὴν πάντων τῶν ἀνθρώπων Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἀλησμόνητοι εἶναι ἐπίσης καὶ αἱ ἐντυπώσεις μας ἀπὸ τὴν μικρομεγάλῃν εἰς ἱερότητα νῆσον Πάτμον. Τὴν περιγραφὴν τῆς νήσου δίδουσιν οἱ συγγραφεῖς τῶν μνημονευθέντων ἔργων, ὅπως καὶ τὸ λεπτομερέστερον ἄρθρον ἐν τῇ Θρησκ. καὶ Ἡθ. Ἐγκυκλ. τόμ. 10, 127-135 (Νικ. Φοροπούλου μετὰ πολλῆς βιβλιογραφίας). Ἀλλὰ διὰ τὸ θέμα ἡμῶν, περισσότερον ἐνδιαφέροντα εἶναι ἡ τοῦ Καθηγητοῦ Μάρκου Σιώτου ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ του σ. 6-10, ἔνθα καὶ ἡ τεκμηρίωσις δι' ὑποσημειώσεων ἐπιστημονικῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας. Σύντομον μετὰ λογοτεχνικῆς περιγραφῆς περιγραφὴν τῆς ἱερᾶς νήσου, δίδει καὶ ὁ ἀοίδιμος φίλος Θεόδ. Κωνσταντίνου εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον του, στηριζόμενος, ὅπως καὶ ἡμεῖς, εἰς τὸ κλασσικὸν ἔργον τοῦ ἀλήστου μνήμης Παν. Μπρατσιώτου.

Ἡ νησις Πάτμος, μία τῶν μικροτέρων νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, βραχέως καὶ ἄνυδρος, ἀλλὰ μὲ ὠραιότατον θαλάσσιον διαμελισμόν, διαυγεστάτην ἀτμόσφαιραν, ἀληθὴς ροδοδάκτυλος Ἠώς, γίνεταί ἡ ἁγιωτέρα τῶν νήσων μὲ τὴν μετάβασιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, κατόπιν τῆς ἐξορίας του ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου ἀτοκράτορος Δομιτιανοῦ περὶ τὸ 95 | 96 μ.Χ. Εἰς τὴν Πάτμον βλέπει κανεὶς τὸ ἱερὸν Σπήλαιον τῆς Ἀποκαλύψεως. Ρίγη ἱερᾶς συγκινήσεως καταλαμβάνουν τὸν εὐσεβεῆ προσκυνητὴν, ὅταν ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βλέπῃ τὴν ρωγμὴν τοῦ ἱεροῦ βράχου, ὅπουθεν ἠκούσθῃ ἡ «ὡς ὑδάτων πολλῶν» φωνὴ τοῦ Κυρίου. Διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὁ ἡραπτημένος μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, προπαρασκευάζει τοὺς πιστοὺς διὰ τὴν Δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ περιγράφει τοὺς ὁγῶνας

μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, Ἰησοῦ καὶ διαβόλου. Ἐν τέλει ὁμως ἐκμηδενίζεται ὁ Σατανᾶς καὶ θριαμβεύει ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐσχατολογία, ἥτοι ἡ περὶ τῶν «ἐσχάτων» ἐν τῷ τέλει τῶν αἰώνων καὶ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, εἶναι τὸ αἰσιόδοξον μήνυμα, ὅτι οἱ εὐσεβεῖς, «οἱ ἐκτελοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ» θὰ εἶναι μακάριοι εἰς τοὺς «καινοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν καινὴν γῆν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ», οἱ εὐσεβεῖς θὰ ἴστανται «ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ ἁγίου» καὶ θὰ βλέπουν οὐχὶ πλέον «δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι», ἀλλὰ «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» τὸν Κύριον!

Ὡς ἐπεσήμανεν ὁ σοφὸς Καθηγητὴς-Ἀκαδημαϊκὸς Μπρατσιώτης (σ. 18-19) «ἡ θεολογικὴ σπουδαιότης τῆς Ἀποκαλύψεως ἐγκείται καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα σαφέστερον ἢ ἐν οἰωδήποτε ἄλλῳ βιβλίῳ τῆς Ἀγίας Γραφῆς ὑποτυπومένη θεολογία ἢ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας. Κατὰ τὸν προφήτην Ἰωάννην ὁ Θεός, ὡς παντοκράτωρ κύριος τοῦ σύμπαντος, εἶναι κύριος καὶ τῆς ἱστορίας, τῆς ὁποίας τὸ νόημα εἶναι ἡ πάλη μεταξὺ τῆς ἀντιθέου δυνάμεως καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν αὐτῆς διατελοῦντος κόσμου ἀφ' ἑτέρου, πάλη μέλλουσα νὰ καταλήξῃ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς κέντρον τῆς ἱστορίας καὶ ὡς συμπαρέδρου τοῦ Θεοῦ καὶ συγκυριάρχου ἐπὶ τοῦ κόσμου, εἰς τὸν θρίαμβον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἀκριβῶς δὲ ἡ τοιαύτη τοῦ βιβλίου θεολογία ἢ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας εἶναι καὶ ἡ προσδίδουσα εἰς αὐτὸ ἰδιαιτέραν θρησκευτικὴν σπουδαιότητα διὰ τοὺς πιστοὺς πάντων τῶν αἰώνων, μάλιστα δὲ τοὺς ζῶντας ἐν ἐποχαῖς κρισίμοις καὶ σκοτειναῖς, εἴτε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν εἴτε διὰ τὰ ἔθνη εἴτε διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἐν ἐποχαῖς ἐμποιούσαις τὴν ἐντύπωσιν χάους, ἐν ἐποχαῖς συγκλονιστικῶν ταραχῶν καὶ παντελοῦς συγχύσεως. Τοιαύτης τινὸς κρισίμου διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἐποχῆς προὶόν οὐσα ἡ Ἀποκάλυψις, ἀποτελεῖ τὸ παρήγορον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ μήνυμα πρὸς τοὺς πιστοὺς πάσης χαώδους ἐποχῆς, ὅτε ἡ θεία πρόνοια καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς νομίζεται ὡς ἀνύπαρκτος, μήνυμα διαβεβαιούν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὅχι μόνον παρὼν, ἀλλὰ καὶ ἐργάζεται καὶ διευθύνει τὰς τύχας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, συμφώνως πρὸς προκαθορισμένον ὑπ' αὐτοῦ σχέδιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἐκάστοτε κρίσεις καὶ ἡ λύσις αὐτῶν σὺν τῷ θριάμβῳ τοῦ ἀγαθοῦ ἐναντίον τοῦ κακοῦ».

Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν ἡ «Ἀποκάλυψις» τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, τοῦ μαθητοῦ «ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς», τοῦ καὶ «υἱοῦ τῆς βροντῆς» καλουμένου, δύναται δικαίως νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ πέμπτον Εὐαγγέλιον. Διότι διὰ τῆς «Ἀποκαλύψεως» συμπληροῦνται ἀπαξάπασαι αἱ δογματικαὶ Ἀλήθειαι

τῆς Κ.Δ. καὶ μάλιστα διὰ τῆς ἐσχατολογικῆς θεωρήσεως τῆς ἐπικρατήσεως ἐν τέλει τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς δόξης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς αἰωνίου μακαριότητος τῶν πιστῶν χριστιανῶν. «Ἀποκάλυψις» καὶ Πάτμος ἐπισημαίνουν καὶ διασφαλίζουν τὴν κυρίαρχον θέσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τοῦ Αἰγαιοπελαγικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς ἄχρι τῆς σήμερον. Διὰ τῆς θείας «Ἀποκαλύψεως» τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ ἱερὰ Νῆσος τῆς Πάτμου ἀναγνωρίζεται ὡς «ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ». Διότι δι' αὐτῆς ἀποκαλύπτεται καὶ ἡ «Καταλλαγή», ἥτοι ἡ ἐπελθοῦσα συγχώρησις καὶ ἡ συμφιλίωσις μεταξὺ Θεοῦ καὶ τῆς ἁμαρτωλῆς ὀνθροπότητος. Διὰ δὲ τῆς «Καταλλαγῆς» συνακολουθεῖ καὶ ἡ «Εἰρήνη», μεταξὺ ὅλων τῶν λαῶν, ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς ἱερᾶς Νήσου. Ἐπὶ πλεόν διὰ τῆς «Εἰρήνης» συνακολουθοῦν καὶ τὰ εἰλικρινῆ αἰσθήματα ἀλληλεκτιμήσεως, φιλίας, συνεργασίας καὶ «Ἀγάπης» μεταξὺ ἰδία τῶν γειτόνων λαῶν τῆς ὅλης Μεσογείου. Τὰ αἰσθήματα ταῦτα φιλίας καὶ ἀγάπης εὐχεται ἀπὸ καρδίας καὶ ὁ ὁμιλήτης, μεθ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὡς πιστεύει, τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Γῆς, ὅπως εὖρον τὴν ἐμπράγματον ἐκδήλωσιν καὶ ἐφαρμογὴν των ὅσον τάχιστα!

Θεωρῶ ἐπομένως ὅτι τὸ μοναδικὸν τοῦτο προφητικὸν βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀποτελεῖ μέγα ἀπόκλημα τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ γενικώτερον. Τὸ πέμπτον τοῦτο Εὐαγγέλιον προσεπάθησα ἀσθενῶς πῶς νὰ παρουσιάσω εἰς ὑμᾶς, τοὺς συμπροσκυνητὰς καὶ συνεορταστὰς τῆς μεγάλης Πανηγύρεως καὶ τῆς ἀναμνηστικῆς Ἑορτῆς τῶν 900 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως ὑπὸ τοῦ ὁσίου μοναχοῦ Χριστοδούλου τῆς Ἱερᾶς Βασιλικῆς, Πατριαρχικῆς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Εὐαγγελιστοῦ.

Παναγιώτατε,

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἐν εὐλαβείᾳ, ἐν ταπεινώσει καὶ ἐν ἐκτιμῇσει τῶν μεγάλων ἔργων, τὰ ὅποια ἀνεπιδείκτως, ἀλλὰ καὶ μετὰ σθένους ἐπιτελεῖτε, θεία συνάρσει καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς σεπτῆς ἱερᾶς Πατριαρχικῆς Συνόδου, χαιρετίζει καὶ πάλιν τὴν σεπτὴν παρουσίαν ὑμῶν, ἣτις ἔχει διὰ τῶν ἐπιτευγμάτων της, εἷς τε τὴν Ἀκαδημίαν καὶ εἰς τὸ Πανελλήνιον προκαλέσει τὸν δίκαιον θαυμασμόν. Εφ' ᾧ καὶ εὐχόμεθα ἀπὸ καρδίας ἀπρόσκοπτον τὴν συνέχισιν τῆς Οἰκουμενικῆς Ὑμῶν δραστηριότητος, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πολυκλάδου δένδρου τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Εὐχαριστοῦμεν, διαδηλοῦντες ἐν εὐγνωμοσύνῃ βαθεῖα τὴν διακεκριμένην τιμὴν, τὴν ὅποιαν περιεποιήσατε εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸ δεύτερον ἤδη διὰ τῆς παρουσίας Ὑμῶν. Εὐχαριστοῦμεν καὶ τὰ σεπτὰ Μέλη τῆς Συνοδείας Ὑμῶν, τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας καὶ τοὺς λοιποὺς ἱερατικούς. Εὐχαριστοῦμεν καὶ

τὸν δσιώτατον Ἑγούμενον μετὰ τοῦ Ἑγουμενοσυμβουλίου του, διότι ἀπεδέχθησαν νὰ στεφθῇ ὁ πανηγυρισμὸς τῶν 900 ἐτῶν τῆς ιδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Εὐχαριστοῦμεν τοὺς Μακαριωτάτους Πατριάρχας, τοὺς Ἀρχιεπισκόπους, τοὺς Μητροπολίτας καὶ λοιποὺς ἱερατικούς· ὅλας τὰς ἀντιπροσωπείας τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τὰς ἀντιπροσωπείας τοῦ ἀγιωτάτου Πάπα Ρώμης, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου καὶ πασῶν τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ξένων ὁμολογιῶν. Εὐχαριστοῦμεν καὶ πάντας τοὺς ἐπισήμους καὶ μὴ ἐκπροσώπους τῶν πολιτικῶν Ἀρχῶν, ὡς καὶ ἀπαξάπαντας τοὺς συμπαρισταμένους ἐδλαβεῖς συμπανηγυριστάς! Εὐχαριστῶ!».

Βιβλιογραφία. Πλήρη βιβλιογραφίαν περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ἀνευρίσκει τις εἰς τὰ ἡμέτερα καὶ ξένα Λεξικά. Ἐνταῦθα σημειοῦμεν τὰ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέροντος ἔργα, τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν ὁμιλίαν ἡμῶν. Σημειοῦμεν ὡς πρῶτον τὸ ἔργον τοῦ Παν. Ἰ. Μπρατσιώτου, Ἡ Ἀποκάλυψις σ. 60-67. Περισπούδαστον εἶναι τὸ ἄρθρον «Πάτμος» ἐν τῇ *Pauly-Wissowa-Kroll-Mittelhaus, Real-Encyclopädie d. klass. Altertumswissenschaft*, Stuttgart 1949 Bd. 36 S. 2174-2191 (Johanna Schmidt μετὰ πλουσίας βιβλιογρ.). — Χριστιανική καὶ Ἡθική Ἑγκυκλοπαιδεία τ. 2, 1083-1090 (Π. Μπρατσιώτης, βιβλιογρ. μετὰ πολλῶν φωτογραφιῶν, ἀναφερομένων εἰς τὰς προφητείας τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐν συνεχείᾳ στ. 1095 ἄρθρον Κων. Χαράλαμπίδου (εἰκονογραφία). Διὰ τὸ λῆμμα «Πάτμος» ἄρθρ. ἐν τ. 10, 127-135 (Ν. Α. Φορδόπουλος, βιβλιογρ.). — Fr. Miklosich - Jos. Müller, *Acta et Diplomata Monasteriorum et Ecclesiarum Orientis, Vindobonae* 1890. *Diplomata et Acta Monasterii Sancti Joannis Theologi in Patmo Insula, Volumen Sextum*. Ὁ τόμος περιέχει ὅλα τὰ ἐπίσημα αὐτοκρατορικά ἔγγραφα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τῆς Πάτμου. Τὸ ἰδρυτικὸν Χρυσόβουλλον ἐν σ. 44-49. Ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα (σιγίλλια, πιττάκια, πρακτικά κλπ.). — Σπουδαῖον καὶ πηγαῖον εἶναι τὸ ἔργον: Franz Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453*. 2. Teil: *Regesten von 1025-1204*. München u. Berlin 1925 und 3. Teil: *Regesten von 1204-1282* 1932. *Zweite, erweiterte und verbesserte Auflage bearbeitet von Peter Wirth*, München 1977. Ὁ Χρυσόβουλλος Λόγος διὰ τὴν Μονὴν Πάτμου τοῦ ἔτους 1088 II, 38 ε. (μετὰ βιβλιογρ. τῶν πηγῶν, ἐν συνεχείᾳ δὲ καὶ ἄλλο ἐπίσημα ἔγγραφα περὶ τῆς Μονῆς Πάτμου). Πλείονα εἰς τὸ μέρος III, (ὑπὸ Peter Wirth) ὑπ' ἀριθ. 1687, 1696a, 1708 καὶ διὰ τὴν συνέχειαν τῶν μνημονευομένων ἐπισήμων ἐγγράφων οντιστῶ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ Πίναξ τοῦ Εὐρετηρίου τοῦ τόμου ἐν σ. 169, ἐνθα τὸ λῆμμα «Patmos», Kloster. — Δι' ὅσους θὰ θελήσουν νὰ ἀσχοληθῶσιν ἐπισταμένως περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς ἀξιολογήσεως τοῦ ἰδρυτικοῦ Χρυσοβούλλου Λόγου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1 Ἀπριλ. 1081-15-6 Ἀύγ. 1188), συνιστῶ ὡς ἀπαραίτητον τὴν μελέτην τοῦ διεθνοῦς κύρους Καθηγητοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ πάτρωνος τῆς Διπλωματικῆς τοῦ Βυζαντίου σπουδαιότητος, ἐν Byzant. Zeitschrift, Bd. 28, 332-371, ἐνθα ἀναλύεται καὶ ἀξιολογεῖται ἕκαστος ὅρος τοῦ Χρυ-

σοβούλλον τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ἐπισημαίνεται ἡ νομική, ἡ νομοκανονική, ἡ ἱστορική καὶ ἐκκλησιολογική περὶ μοναχικοῦ βίου καὶ πλεῖστα ἄλλα σημασιολογικὰ θέματα τῆς Διπλωματικῆς τοῦ Βυζαντίου. Ἡ μελέτη αὕτη εἰσάγει καὶ τὸν ἀδαῆ καὶ πρωτόπειρον εἰς τὴν ὅλην διπλωματικὴν ὁρολογίαν τοῦ Βυζαντίου. —Χρήσιμον εἶναι καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἀοιδίμου πατρὸς V. Grumel, *Les Regestes des Actes du Patriarcat de Constantinople*, 1947, Vol. I, Fasc. III: *Les Regestes de 1043a N. 1005, 1049, 1206.*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

᾽Ως ἀναφέρομεν ἐν τῇ Ὀμιλίᾳ ἡμῶν, ὁ Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων (634/8) ἀφιέρωσε καὶ ἰδιαιτέραν ᾽Ωδὴν ἐξ ἑκατὸν στίχων «Εἰς Ἰωάννην τὸν Θεολόγον» (Migne P.G. 87, III, 3784-3789B). Τὴν ᾽Ωδὴν ταύτην προτιθέμεθα νὰ ἀναλύσωμεν κατωτέρω. ᾽Ως διελάβομεν εἰς ἰδιαιτέραν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον: «Σωφρονίου Ἱεροσολύμων (634/8), ᾽Ωδαὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου. Ἐν Ἀθήναις 1951 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας») σ. 5 ἐ.: «Ἐκάστη τῶν ᾽Ωδῶν περιλαμβάνει ἀνὰ ἑκατὸν στίχους. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος φαίνεται μοι ὅτι δὲν εἶναι τυχαῖος. Ὁ Σωφρόνιος ἐγνώριζεν ἴσως τὴν συμβολικὴν σημασίαν τοῦ ἀριθμοῦ ἑκατόν, ἣν πρῶτος ὁ Ὠριγένης ἐχρησιμοποίησε καὶ Εὐάγριος ὁ Ποντικὸς εἶτα ἐν τῷ «Πρακτικῷ» αὐτοῦ ἐφήρμοσεν εἰς δῆλωσιν τοῦ «τελείου». Τὸν κατὰ πάντα λοιπὸν «τέλειον» ἀπόστολον τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννην μέλλων νὰ ὑμνήσῃ καὶ ὁ Σωφρόνιος μεταχειρίζεται εἰς τὴν ᾽Ωδὴν αὐτοῦ τὸν τὴν τελειότητα συμβολίζοντα ἀριθμὸν ἑκατόν τῶν στίχων. ᾽Ως ἔνδυμα δὲ ποιητικὸν χρησιμοποιεῖ τὸ Ἀνακρεόντειον, ὅπερ ἐξ ὀκτασυλλαβου συγκείμενον καὶ δι' ἀναπαίστου ἀρχόμενον, προῆλθε κατ' ἀνάκλασιν τοῦ ἱαμβικοῦ ἰωνικοῦ διμέτρου. Ἀκολουθῶν τῷ διαβοήτῳ Ἐφραὶμ τῷ Σύρῳ (ἀρχὰς Δ' αἰ -373) ἐν τῇ οἰκοδομῇ τῶν ᾽Ωδῶν του, διαιρεῖ ταύτας εἰς Οἴκους, ἔχοντας ἀλφαβητικὴν ἀκροστιχίδα τούτοις δ' ἀκολουθοῦσιν ἀνὰ τέσσαρσιν τὰ καλούμενα κορυφώλια ἢ ἀνακλώμενα, τὰ τελευταῖα συντεθειμένα κατὰ τὸ Ἐλεγεῖον, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, καθ' ὅμοιον τρόπον πρὸς τὸν δεύτερον στίχον τούτου, ὅστις ὡς γνωστόν, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κώλῳ ἔχει τὸν τρίτον πόδα ἐλλιπῆ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὸν ἕκτον πόδα, τῆς ἐλλείψεως ἀναπληρουμένης διὰ παραστάσεως τῆς φωνῆς Ἐπειδὴ δὲ ὡς εἴπομεν, οἱ στίχοι αὐτοῦ ἄρχονται δι' ἀναπαίστου, ἔχοντος τὴν πρώτην συλλαβὴν βραχεῖαν, διὰ τοῦτο ἐκ τῆς ἀλφαβητικῆς ἀκροστιχίδος ἐλλείπουνσι τὰ μακρὰ φωνήεντα η καὶ ω. Σημειωτέον δ' ὅτι πάντες οἱ στίχοι ὅλων τῶν ᾽Ωδῶν τοῦ Σωφρονίου τονίζονται εἰς τὴν παραλήγουσαν, εἰς δὲ τὴν ᾽Ωδὴν «Εἰς Ἰωάννην τὸν Θεολόγον», δὲν τονίζονται εἰς τὴν παραλήγουσαν οἱ στίχοι, 7, 15, 25, 27, 42, 69, 72 τονιζόμενοι εἰς τὴν λήγουσαν.

Α' Εἰς Ἰωάννην τὸν Θεολόγον

«Ἀγίων γένος προέλθοι
 Ἀγίῳ γέρας κομίζων
 Ἀγάμων φάλαγξ βοήσοι
 Ἀγάμῳ φέριστον ὕμνον.

5 Βδελυρὴν ἔγωγε γλῶτταν
 Φερέων, ῥυπῶν τὰ χεῖλη
 Ἀπορῶ γόνῳ τε βροντῆς
 Καθαρὸν τὸν αἶνον ἄδειν.
 Γονέων πάϊς φάάνθη
 10 Ἱερῶν κλυτῆς τε ῥίζης
 Ζεβεδαῖος αὐτὸν ἤρωα,
 Σαλώμη τε παῖδα τίκτον.

Δόμον ἔσχε πλωτὸν ἄνδρα
 Ὁ πατήρ φίλην δι' ἄγρην,
 15 Σαλώμη τεκοῦσα Χριστοῦ
 Κλύε σύγγονας Θεοῦ.

Ἰαχίης οὐρανίης ὄβριμε κοῦρε,
 Στεμμάτων ἡμετέρων δέχνυστο δῶρα».

Τὰ δύο πρῶτα τετράστιχα ἀποτελοῦν τὸ προοίμιον τῆς Ὠδῆς. Ἐπεύχεται ἐν πρῶτοις ὁ ποιητής, προτιθέμενος νὰ παρουσιάσῃ προσφέρων καὶ κομίζων εἰς τὸν Ἅγιον τὴν δόξαν καὶ τὴν ὀφειλομένην τιμὴν, οἷον εἰς τὸν δῶρον ἐπιβραβεύσεως· δευτέρως καὶ παρακαλεῖ ὅπως ἡ φάλαγξ, ἥτοι τὸ ἄπειρον πλῆθος καὶ ἡ στρατιὰ ἡ δυσαρτίμητος τῶν ἀγάμων καὶ τῶν ἀγῶν παρθένων βοηθήσῃ τοῦτον, κραυγάζουσα, διαλαλοῦσα καὶ ὑμνοῦσα καὶ αὐτὴ τὸν ἄριστον καὶ ὑπέροχον ὕμνον εἰς τὸν ἄγαμον καὶ τὸν παρθένον καὶ ἀγνόν. — Φέρων ὅμως οὗτος βδελυράν, ὡς ὁμολογεῖ, ἥτοι ἁμαρτωλὴν καὶ βλάσφημον γλῶσσαν καὶ ἀπρεπῆ, ἀπορεῖ καὶ ἐξίσταται καὶ δειλιάζει, προκειμένου νὰ ὑμνήσῃ τὸν ὁλοκάθαρον καὶ ἀγνόν, ἀποδίδων εἰς αὐτὸν τὸν δίκαιον ἔπαινον, ἐγκωμιάζων ἅμα τὸν γόνον καὶ ἀπόγονον, τὸ γνήσιον τέκνον τῆς βροτῆς, δηλ. τῆς εἰς ὅλον τὸν κόσμον πολυκρότου ἀρετῆς του, ποὺ οἷον εἰς τὸν κεραυνὸς ἤστραψεν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ πέραν παντὸς τόπου καὶ χρόνου ἡ ἀξία παντὸς θαυμαστοῦ ἀρετῆ του. — Ἐκ τῶν γονέων ἐγεννήθη καὶ ἀπεκαλύφθη τὸ τέκνον, γόνος τῆς ὀνομαστῆς, τῆς περιφήμου καὶ ἐνδόξου τῶν ἱερῶν γονέων καὶ

προγόνων του ρίζης, τὸν ὅποιον ὁ Ζεβεδαῖος, ὁ ἀπτόητος καὶ γενναῖος ἥρωας, ὁ ἐργατικὸς καὶ ἐπιμελής, ὁμοῦ μετὰ τῆς Σαλώμης ἐγέννησαν καὶ ἀπέκτησαν τὸ παιδίον τοῦτο. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ πατήρ τοῦ παιδίου Ζεβεδαῖος, ἀγαπῶν τὴν θάλασσαν, εἶχεν οἶονεῖ σχεδὸν μόνιμον κατοικίαν τὸ πλοῖον, τὴν ψαρόβαρκα, ἐξ ἀγότης πρὸς τὴν ἀλιείαν καὶ τὸ ψάρεμα Ἡ δὲ γεννήσασα τὸ τέκνον μήτηρ Σαλώμη ἐφημίζετο ὡς συγγενῆς τῆς Θεομήτορος καὶ ἄρα συγγενῆς καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. — Ἐν τῷ κοινῷ ὁ ποιητὴς ἰκετεύει καὶ παρακαλεῖ, ἵνα δεχθῇ τὰ διὰ τῶν εὐχῶν του δῶρα, ἥτοι τοὺς ὕμνους καὶ τὰ ἐγκώμια τὸ παιδίον βροντοφωνῶν ἐπὶ λέξει: Ὡ δεινὴ καὶ ἰσχυρὴ ὦ φοβερὴ τῆς ἰαχῆς, ἥτοι τῆς βροντῆς, τῆς παγκοσμίου ὅσον καὶ πολυκρότου τῆς διαβοήτου ἀρετῆς σου, σὺ ὁ τῆς οὐρανίας καὶ τῆς θείας καταγωγῆς καὶ προελεύσεως νέε, δέξαι λοιπὸν τοὺς ὕμνους καὶ τὰ ἐγκώμια, ἅτινα ὡς δῶρα σοῦ προσφέρω.

«Ἐκάλει δὲ καὐτὸς ἔνθεν
20 Τὸν ὅλων ἄνακτα θεῖον
Ὁ παῖς, διότι τέκνον
Σαλώμης ὑπῆρχε θεῖον.

Σαθέου γὰρ ἦν Ἰωσήφ
Σαλώμη τόκος σαόφρων,
25 Ὡς ἐμοῦ Θεοῦ Χριστοῦ
Γενέτης μόνον καλεῖτο.

Θεὸς οὖν πέλων ὁ Χριστὸς
Ἐπέχων φύσιν τε πᾶσαν,
Ἐπὶ χεῖλος ἦλθε λίμνης
30 Βροτὸς οἷά τις προλάμπων.

Ἰάκωβον ἐσθλὸν ἄνδρα
Ἀγαθὸν κάσιν τε τούτου
Ἰαχὴν μίαν προπέμψας,
Δυάδα κλυτὴν ἀγρεύει.

35 Φωσφόρε παρθενίης, φωσφόρε μύθων
Ἡμετέρῃ κραδίῃ φέγγος ἰάλλοις».

Ἐκάλει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ παῖς, τὸ ἐνάρετον παιδίον ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ τὸν θεῖον βασιλέα τῶν ὅλων, καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου, διότι ὑπῆρχε τὸ θεῖον τέκνον τῆς

Σαλώμης. Καὶ λοιπὸν, ὁ Θεὸς ὁ Χριστὸς, ὁ κρατῶν καὶ διακυβεργῶν ὅλην τὴν φύσιν, ὁ παντοκράτωρ, εὐρισκόμενος πλησίον τῆς λίμνης, ἦλθεν εἰς τὴν ἀκρογιαλιάν, πλησίον τῶν ὑδάτων, ὅπου ἡ λέμβος τοῦ Ζεβεδαίου, ἐμφανισθεὶς ὡς θνητὸς ἄνθρωπος, ὁμοιος πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλην τὴν λάμψιν τοῦ προσώπου του διαχέων καί, ἀντανακλῶν τὴν λαμπρότητα του. Τότε μὲ δυνατὴν φωνὴν καὶ μὲ ἐπιβλητικὴν ἰαχήν, δηλ. βοήν καὶ κραυγὴν προσυνοδεύσας τὴν πρόσκλησίν του, ἀγρεύει καὶ σαγηνεύει παρευθὺς, συλλαμβάνων τὸ ἄλιευμα, τὴν ἔνδοξον δυνάδα τῶν ὁδελφῶν, ἥτοι τὸν ἐνάρτεον, τὸν ἀγαθὸν καὶ χρηστὸν ἄνδρα Ἰάκωβον καὶ τὸν ἀδελφὸν τούτου, τὸν Ἰωάννην. — Διὰ τοῦ κ ο υ κ ο υ λ ί ο υ ὁ ποιητὴς ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Κύριον, τὸν φωτοδότην τῆς παρθενίας καὶ τὸν φωτοδότην τῶν λόγων καὶ διδαγμάτων του, ὅπως ρίψῃ καὶ εἰς τὴν ἰδικήν του καρδίαν, ὅπως καὶ εἰς ὅλων τῶν ἀνθρώπων τὰς καρδίας τὸ φῶς τῆς λάμπσεώς του, ἵνα φωτίξῃ πάντοτε ἡμᾶς διὰ τὰ ἐκτελῶμεν τὰς θείας ἐντολὰς τοῦ Εὐαγγελίου του.

«Κράτος ὡς ἴδον Θεοῦ
Προσέβαινόν τε καλοῦντι,
Πατρὸς σέβας λιπόντες,
40 Κάλαμον, σκάφος, σαγήνην.

Λόγος ἐκλογὴν τελέσας
Δέκα καὶ δυὼν μαθητῶν,
Φιλέσσκε τόνδε μᾶλλον
Ἀγίων ὅλων ἑταίρων.

45 Μεγάλην χάριν δὲ βάλλεν
Δειλία φίλης προσώποις,
Ἐνὶ δὲ φρεσὶν φιλάγνοις
Θεῖκλιν ἔχρυσεν αἵγλην.

Νόνον ἔνθεον φοροῦντα
50 Καθάρην τε σάρκα, τοῦτον
Ἀφανῶν ποιεῖτε μύστην,
Ὁ Θεὸς Λόγος διδάσκων.

Σοφίης οὐρανίης μεστὸς ὑπάρχων
Ἐπέων οὐρανίων αὐλὸς ἐτύχθης».

Μόλις εἶδον καὶ ἀντελήφθησαν συναισθανθέντες τὸ κράτος, τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, προσήρχοντο προσδραμόντες πρὸς σὲ τὸν προσκαλοῦντα, ἐγκαταλιπόντες τὸν πατέρα καὶ τὴν ὀφειλομένην εἰς αὐτὸν ὑπακοὴν καὶ τὸν σεβασμόν·

ἐγκαταλιπόντες ἀκόμη τὸ καλᾶμι τῶν ψαράδων, τὸ σκάφος, διὰ τοῦ ὁποίου ἤλθοντο ψαρεύοντες, ὅπως καὶ τὴν σαγήνην καὶ τὰ δίκτυα. — Ὁ δὲ Θεὸς-Λόγος, ὁ Χριστός, ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὴν ἐκλογὴν τῶν δώδεκα μαθητῶν του, ἐμφανίζεται ἀγαπῶν περὶ σσότερον ὅλων τῶν ἄλλων ἀγίων συντρόφων του ἀκριβῶς τοῦτον, τὸν Ἰωάννην. Ἐν τούτοις εἰς τὰ φιλικὰ πρόσωπα τῶν ἀποστόλων ποὺ ἠγάπων τὴν ἀγιότητα, μὴ ἐνιαία καὶ ὁμαδικὴ σκέψις καὶ διάθεσις διεχέετο καὶ ἐπλήρου τὰς ψυχὰς των, ἡ θεϊκὴ μεγαλωσύνη, ἡ τιμὴ καὶ δόξα, καὶ ἡ ὁποία ὑπέρκειται καὶ εἶναι ἀνωτέρα ὅλων τῶν ἄλλων σκέψεων καὶ ἐπιθυμιῶν. — Τὸν μύστην καὶ τὸν μεμνημένον εἰς τὰ μυστήρια, τὸν καὶ μυσταγωγὸν τῶν ἀφανῶν θείων μυστηρίων, διδάσκων αὐτούς, τοὺς ἀποστόλους καὶ μαθητάς του, συνίστα εἰς αὐτούς, τοῦτο ὀφείλετε νὰ εἰσθε καὶ νὰ γίνετε, ταῦτα λέγων εἰς ἕνα ἕκαστον ἰδιαιτέρως ὁ Θεὸς-Λόγος. "Ὅστις ἐνεσάρκωνεν ἐντός του τὸν ἔνθεον Νοῦν, τὸ Θεῖον Πνεῦμα καὶ τὴν θείαν φύσιν, συγχρόνως δὲ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα. — Ἐν τῷ κοινῷ ταῦτα ἔκθαμβος ὁ φοιτητὴς οὕτω πως ἀποφαίνεται καὶ διακηρύττει. Σὺ ὁ Κύριος, ὁ τῆς οὐρανίας σοφίας ἐκ φύσεως κάτοχος, ἐγεννήθης ἅμα καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς αὐλὸς ἀλλίξεις καὶ διδάσκεις κηρύττων τοὺς οὐρανίους λόγους, τὰ θεῖα καὶ πάνσοφα διδάγματα σου.

55 «Ξένα δεῖξε πλεῖστα τούτων
Φιλέων ἄναξ δικαίως,
Ἐπὶ καρδίην ταθῆναι
Ἰδίην παρέσχε μούνην.

Ὅτε δ' ἱκρίῳ προσῆλθε
60 Κασίγνητον αὐτὸν ἠῦδῃ,
Μαρίην ποιῶν τεκοῦσαν
Μαρίη γόνον προσάπτων.

Πάλιν ἀγλαοῖο Πέτρου
Μόρον ἐκμαθεῖν παθοῦντος
65 Παρὰ Δεσπότη γε κείνου,
Μόρον ἐκφανῶς καλύπτει.

Ῥέθεσι ξύλῳ κρεμασθεῖς
Ὁ Λόγος παθὼν τε πάσχων
Λέγε Παρθένῳ τεκούσῃ
70 Λέγε Παρθένῳ μαθητῇ.

Θειολόγου σοφίης κόσμος ἐρύσθη,
Δαιμονικῆς μανίης φάσματα ῥίψας».

Παράξενα καὶ ἄγνωστα μυστήρια ἀπεκάλυψε, πλείστα ὅσα φανερώσας διὰ τῆς θείας του «Ἀποκαλύψεως» εἰς τοῦτον, τὸν Εὐαγγελιστὴν, τὸν καὶ προφήτην Ἰωάννην, ἐπειδὴ ἡγάπα τοῦτον ἐπαξίως καὶ δικαίως ὁ καρδιογνώστης βασιλεὺς τῶν ὅλων Κύριος, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ πληρώσῃ καὶ καταλάβῃ ὅλην τὴν φύσιν τῆς ἰδικῆς του καρδίας τὸν Ἰωάννην. — Ὅτε δὲ προσῆλθε εἰς τὸ νὰ σταυρωθῇ, εἰς αὐτὸν τὸν αὐτάδελφον, τὸν συγγενῇ του, τὸν Ἰωάννην ὠμίλησε, μεταποιῶν καὶ καθιστῶν τὴν τεκοῦσαν τὸν Κύριον Παρθένον Μαρίαν ἰδικήν του μητέρα, δεικνύων καὶ εἰς τὴν μητέρα του Μαρίαν τὸν Ἰωάννην, ὀνομάζων τοῦτον ἰδικόν της τέκνον. — Καὶ πάλιν, ὅτε κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον, ὁ ἑνδοξος ἀπόστολος Πέτρος ἐπόθει νὰ μάθῃ τὴν μοῖραν, τὴν τύχην καὶ τὸ πεπρωμένον, δηλ. τὸν διὰ τῆς προδοσίας σταυρικὸν θάνατον καὶ ποῖος ὁ μέλλων νὰ προδώσῃ τὸν Κύριον, ὁ Ἰωάννης ἀναπεσὼν ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ λέγει ἑρωτῶν αὐτόν: «Κύριε τίς ἐσιν» (;) (Ἰω. 13, 25). Ὁ δὲ Δεσπότης ἀπεκάλυψε τότε τὸν προδότην φανερώσας αὐτόν. — Ὅτε δὲ ἐκρεμάσθῃ ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ ὁ παθὼν Κύριος καὶ μὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος κρεμασμένα, ἔλεγεν εἰς τὴν τεκοῦσαν Παρθένον Μητέρα του: «Γύναι, ἴδε ὁ υἱός σου. Εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ: ἴδε ἡ μήτηρ σου. Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν ὁ μαθητὴς αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια» (Ἰω. 19, 26-27). Ταῦτα εἶπεν ὁ πάσχων ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ παθὼν Θεὸς-Λόγος. — Ἐν δὲ τῷ κοινῷ, ὁ ποιητὴς ἐξαίρει τὴν ἐπιτευχθεῖσαν σωτηρίαν τοῦ κόσμου διὰ τῆς σοφίας καὶ θεοπνευστίας τῆς «Ἀποκαλύψεως» τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐγκωμιάζει τὸν προφήτην τοῦτον, διότι κατέρριψε καὶ συνέτριψε ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς τὰ φαντάσματα τῆς εἰδωλολατρείας, τὰ γεννήματα τῆς κακίας καὶ μισανθρωπίας τῆς δαιμονικῆς μανίας!

Σέθεν, ὦ γύναι, καλείσθω
Γόνος ἄγνός οὗτος ἔνθεν.
75 Σὺ δὲ μητέρα κρατίστην
Καλέοις ἐμὴν τελοῦσαν.

Τότε δὴ τότε κλητόφρων
Ἐς ἐὸν κόμιζεν οἶκον,
Ἀγανὴν Θεὸν τεκοῦσαν,
Ἰδίην ποιῶν τεκοῦσαν.

Ἵπὸ Πάτμον ὦδ' ἐτύχθη
Θεόπαις νόμοισι φύτλοις,
Ἀγίους τόπους ἐάσας
Ἀσίης ἐπῆλθε χῶρον.

85 Φορέων σθένος θεοῖο
 Ἐφeson κίχησεν ἄστν,
 Ὅπερ Ἀρτεμις κακίστη
 Δνοφερῇ πλάνῃ κατεῖχεν.

Βροντογενῇ Θεὸν οὖν ἔλβιον εἶπω
 Τοῦνεκα θειοτόκου κοῦρος ἐτύχθη».

Ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, νὰ ὀνομάζεται ἀπὸ Σὲ ὁ ἅγιος καὶ ὁ παρθένος οὗτος, ὃ Κυρία Δέσποινα, καὶ νὰ καλεῖται ἰδικόν σου τέκνον. Σὺ δὲ ὁ Θεολόγος Ἰωάννης, ἐμὲ τὴν κρατίστην, τὴν ἀρίστην καὶ πανέντιμον Μητέρα τοῦ Χριστοῦ, νὰ καλῇς καὶ νὰ μὲ ὀνομάζῃς μητέρα σου, ὡς ἐὰν σὲ εἶχον γεννήσει. — Ἀπὸ τότε λοιπόν, ὁ εὐφημισμένος μετέφερεν εἰς τὸν οἶκόν του, τὴν ἁγίαν Παρθένον καὶ Δέσποιναν, τὴν γεννήσασαν τὸν Θεὸν-Λόγον, κάμνων αὐτὴν ἰδικήν του μητέρα. — Ὁ Θεόπαις, τὸ τέκνον τοῦ Θεοῦ Ἰωάννης εὐρέθη εἰς τὴν νῆσον Πάτμον ὡς ἐξόριστος, μάλιστα περιστοιχόμενος ἀπὸ τοὺς ἀγρίους φυσικοὺς νόμους τῆς νήσου, ἀναγκασθεὶς νὰ ἀφήσῃ τοὺς ἁγίους τόπους τῆς Παλαιστίνης καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, φθάσας εἰς τοὺς χώρους καὶ τὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. — Ἡ δὲ κακίστη θεὰ Ἀρτεμις κατέλαβε τὴν Πάτμον, ἣ Ἀρτεμις ποὺ φέρει τὰ δεινὰ καὶ ὅλα τὰ κακὰ τῆς πλάνης, αὐτὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ αἰτία ποὺ ὁ αὐτοκράτωρ Δομετιανὸς μεταμορφωθείς εἰς Θεὸν καὶ αὐτοθεοποιηθεὶς, ἔφερε διὰ πλοίου καὶ μέσῳ τῆς θαλάσσης ἐκ τῆς Ρώμης τὸ πελῶριον ἄγαλμά του εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἐφέσου τὸ 95/6 μ.Χ., εἰς τὴν ὁποίαν Ἐφeson ὁ Ἰωάννης ἐποίμεινε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. — Ἐνεκα τούτου, ἦτοι ἐξ αἰτίας τοῦ ἀγάματος τοῦ Δομετιανοῦ, εὐρέθη ἐξόριστος ὡς μὴ ὑπακούσας, οὐδὲ ἐπιτρέψας εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὴν προσκύνησιν τοῦ ἀγάματος εἰς τὴν Ἐφeson ὁ Ἰωάννης, τὸ θετὸν τέκνον τῆς Θεοτόκου. — Καὶ λοιπὸν τὸν βροντογενῇ Θεὸν-Λόγον, τὸν ἔνδοξον θὰ ἐκθειάσω, διότι ἐγεννήθη ἐνσαρκωθείς Θεὸς ὢν, ὡς τέκνον τῆς Θεοτόκου.

«Χέρα καρτερὴν δὲ τείνας
 Ἀπάτης νεῶν καθεῖλον,
 Βδελυρὸν δὲ τρέψε φάσμα
 Ἀσίηθεν ὡς πυρίπνους.

95 Ψεκάσιν Θεοῖο μύθων
 Ἀπὸ χειλέων ψεκάζων
 Φλόγα δαιμόνων ἀμέρδει,
 Χθονίων γένος δὲ σῶζει.

Ἄσιδος εὐγυάλου λύτρον αἰσω,
100 Θειολόγου δυνάμει κῦδος ἀγείρων».

Ὁ δὲ Θεολόγος Ἰωάννης, ἐκτείνας τὴν χεῖρά του τὴν ἰσχυράν, κατεκεράυνωσε καταστρέψας τοὺς ναοὺς τῆς ἀπάτης, ὡς «πυρίπνους», ὡς φέρων τὸ πῦρ τῆς θείας δυνάμεως καὶ μετέστρεψε τὴν τμὴν τοῦ βδελυροῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ φαντάσματος τῆς Ἀσίας εἰς περιφρόνησιν, θεωρήσας ἀσεβῇ τὴν προσκύνησιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Δομετιανοῦ, ποὺ εἶχε καταντήσει «φάντασμα» φόβου διὰ τοὺς ἀρνούμενους τὴν προσκύνησιν του χριστιανούς. — Ἀπὸ τὰ χεῖλη του δὲ ἐροῦσιζε καὶ ἐπότιζε μὲ ψεκάσματα, ἤτοι σταλάγματα τῶν εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν τοῦ Θεανθρώπου, ἀναιρῶν τοὺς μύθους τῶν εἰδώλων καὶ κατακαίων καὶ ἐξαφανίζων τὴν φλόγα τῶν δαιμόνων καὶ οὕτω πως σώζει τὸ ἀνθρώπινον γένος. — Τῆς εὐγυάλου Ἀσιατικῆς γῆς μὲ τὰς ὥρας ἀκρογιαλιάς της, ἠθέλησα καὶ ἐγώ, λέγει ὁ ποιητὴς Σωφρόνιος, νὰ ψάλλω καὶ νὰ ὑμνήσω ἐγκωμιάζων συγχρόνως, ὅση μοι δύναιμι, τὸν Θεολόγον Ἰωάννην καὶ νὰ ἐξάρω τονίζων τὴν δόξαν καὶ τὴν φήμην τοῦ «νιοῦ τῆς βροντῆς», τοῦ πολυκρότου, τοῦ πολυφημισμένου τούτου Ἀγίου καὶ Εὐαγγελιστοῦ, τοῦ μαθητοῦ «ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς» ἰδιαιτέρως περισσότερον τῶν ἄλλων ἀποστόλων.

Διαισαφήσεις ὀρισμένων λημμάτων τῆς Ὠδῆς τοῦ
Σωφρονίου.

1. Ἀποκάλυψις: Τὸν ὄρον ἐρμηνεύει ὠραιότατα ὁ Μπρατισιώτης εἰς τὸ μνημονευθὲν περισπούδαστον ἔργον του σ. 64 ἐ. λέγων ταῦτα: «Ἡ χρῆσις τοῦ ὄρου Ἀποκάλυψις πρὸς δήλωσιν τῆς φανερώσεως τῶν θείων βουλῶν, καὶ δὴ πραγματοποιηθησομένων (πρβλ. Ρωμ. β, 5, η, 19, Α', Κορ. α, 7, Γαλ. α, 12, Β' Θεσσ. α, 7, κλπ., Α' Πέτρ. α, 7, δ, 13 κλπ.), κατὰ συνεκδοχὴν δὲ καὶ πρὸς δήλωσιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἀποκαλύψεων, οἷον ἐκ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου (βλ. στ. 3), ἔχει τὰς ρίζας της ἐν τῇ ἐλληνικῇ Π. Διαθήκῃ (Δαν. β, 19 ἐ., Σειρ. δ, 18, κβ, 10 κλπ.) «Ἀποκάλυψις ἐστὶν ἡ τῶν κρυπτῶν μυστηρίων δήλωσις, καταναζομένου τοῦ ἡγεμονικοῦ εἴτε διὰ θείων ὀνειράτων εἴτε καθ' ὑπαρ ἐκ θείας ἐλλάμψεως» (Ἀνδρέας). Ἡ σπουδαιότης τῆς παρουσίας ἀποκαλύψεως ἀναδεικνύεται διὰ τῆς δηλώσεως τῆς προελεύσεως καὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς. — Ἰησοῦ Χριστοῦ: εἶναι ἡ ἀνάλογος ἐπίσημος ὀνομασία. Εἶναι δὲ ἡ γενικὴ αὕτη κατὰ τινὰς μὲν ὑποκειμενικὴ (ὑπὸ τοῦ Ἰ. Χ.), κατ' ἄλλους δὲ ἀντικειμενικὴ (περὶ τοῦ Ἰ. Χ.). Πιθανώτερα ὅμως εἶναι ἡ ἐκδοχὴ τῶν συνδυαζόντων ἀμφοτέρων τὰς γνώμας ταύτας = Ἀποκάλυψις περὶ τοῦ Ἰ. Χ. καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰ. Χ. παρεχόμενη. Ὡς πηγὴ δὲ τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης δηλοῦται αὐτὸς ὁ Θεός, ὅστις ἐπανει-

λημμένως ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ (β, 28, γ, 12, 21 κλπ.), ὡς καὶ ἐν τῷ δ' Εὐαγγελίῳ (ε, 20, ιδ, 10, ιζ, 1, 8, κ, 17 κλπ.), παρίσταται ὡς «Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Ἰ. Χ.» καὶ πηγὴ τῶν θείων ἀποκαλύψεων, λόγῳ τῆς στενωτάτης μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐπικοινωνίας ἐν τῇ Θεότητι, ἃν καὶ ἐπανειλημμένως καὶ ἐκεῖ, ὡς καὶ ἐνταῦθα, ἀπο-
νέμονται εἰς τὸν Ἰ. Χριστὸν θεῖοι τίτλοι καὶ τιμαὶ (α, 17, κβ, 13 κλπ.). — Α ὁ τ ῶ :
= τῷ Ἰ. Χρ. «Δοθῆναι δὲ τῷ Χριστῷ ταύτην φησὶν, ἀνθρωπινώτερον μᾶλλον τὸν
λόγον περὶ αὐτοῦ ποιούμενος, ἐπέπερ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῖς ὑψηλοῖς καὶ θεοπρε-
πέσιν ὑπὲρ πάντας ἐνδιέτριψε· κἀνταῦθα δὲ διὰ τοῦ διακονοῦντος ἀγγέλου καὶ τοῦ
τῶν μανθανόντων δούλων ὀνόματος τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἐμφαίνεται μέγεθος·
αὐτοῦ γὰρ δοῦλα τὰ σύμπαντα» (Ἀνδρέας). Πολλάκις ὁ Μπρατσιώτης ἐν τῇ ἐρ-
μηνείᾳ τοῦ θεοπνεύστου βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως, λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ ἐπεκτείνῃ
καὶ διασαφήσῃ τὸν ὅρον «Ἀποκάλυψις». Τὸ ἀνωτέρω κείμενον τῆς ἐρμηνείας τοῦ
ὅρου τῆς Ἀποκ. παρέθεσα αὐτούσιον, ὡς ὁ σοφὸς ἐρμηνευτὴς Μπρατσιώτης δι-
τύπωσεν, ἵνα διευκολύνω τοὺς ἀναγνώστας τῆς ὁμιλίας μου.

2. Ἔτερον λῆμμα χρῆζον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ «ἐν τ ἄ χ ε ι» («ἃ δεῖ
γενέσθαι ἐν τάχει» (πρβλ. β, 16, γ, 11, κβ, 7, 12, 20). — Ὁ ἐρμηνευτὴς Μπρ. δίδει
καὶ τὴν ὀρθὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ πολυσημάντου τούτου ὅρου. Λέγει: Διὰ
τοῦ ἐν τ ἄ χ ε ι ἐπιτείνεται ἡ ἔννοια τοῦ ἃ δ ε ι, διαδηλοῦται ἡ βεβαιότης περὶ τῆς
ἐγγύτητος κυρίως τῆς ἐνάρξεως, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς ὁλοκληρώσεως τῶν συμβησομένων,
ἅτινα νοοῦνται ὡς ἀποτελοῦντα ἄλλοις ἀδιάσπαστον διήκουσαν μέχρι τῆς συντε-
λείας τῶν αἰώνων καὶ κατοπτεύονται ἐν μιᾷ καὶ τοιαύτῃ εἰκόνι. Πράγματι δὲ ἡ Ἀπο-
κάλυψις περιέχει γεγονότα συνεχόμενα ἐν ἀδιασπαστῷ ἐνότητι πρὸς ἄλληλα, τῶν
ὁποίων ἡ πραγματοποίησις ἤρχισεν εὐθὺς μετὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς καὶ θέλει
ἐξακολουθήσῃ μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων καὶ τοῦ ὀριστικοῦ θριάμβου τῆς
βασιλείας τοῦ Θεοῦ, «τῆς ἀρχῆς ἐνεχούσης τὸ τέλος ἐν ἑαυτῇ» (Beck). Ὅτι δὲ
ὁ Ἰωάννης δὲν ἀνέμενε τὴν ραγδαίαν ἔκβασιν ἀπασῶν τῶν προφητειῶν τοῦ τεκμαι-
ρόμεθα καὶ ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ παραγγελλομένης ὑπομονητικῆς ἀναμονῆς (ιγ, 10,
ιδ, 12). «Τὸ δὲ ἐν τάχει γενέσθαι σημαίνει τινὰ μὲν αὐτῶν παρὰ πόδας γενέσθαι
τῆς περὶ αὐτῶν προρρησίως καὶ τὰ ἐπὶ συντελείᾳ δὲ μὴ βραδύνειν, διότι χίλια ἔτη
παρὰ Θεῷ ὡς ἡ ἡμέρα ἡ χθές, ἥτις διῆλθε, λελόγισται» (Ἀνδρέας). «Τὴν ἔκβασιν
τῶν χρηματιζομένων ἐν τάχει ὑπισχεῖται προβῆναι οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ παρα-
μετρῶν τὰνθρώπινα τοῖς θείοις, ὡς καὶ τὰ πολυχρονίως καὶ χιλιοστῶς ἐκτελούμενα»
(Ἀρέθας). — Ὁ αἰδιδιμος Καθηγητὴς Μπρατσιώτης ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς ἐρμηνείας
του εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν, λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ διαπλάτνῃ καὶ διασαφήσῃ τὴν ἔν-
νοιαν καὶ σημασίαν ὅλων τῶν ὅρων καὶ τῶν λημμάτων, ὥστε ὁ προσφεύγων εἰς
τὸ ἔργον τῆς ἐρμηνείας τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ σοφοῦ Μπρ. νὰ εὐρίσκῃ ἄνετον ἰκα-

νοποιήσιν καὶ τῶν δυσχερεστέρων εἰς κατανόησιν θεολογικῶν καὶ ἐσχατολογικῶν χωρίων, οἷα π.χ. «Ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω», «ἐρχομαί σοι ταχύ», «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος», «ἐσφαγμένον ἀρνίον» κλπ. Ταῦτα ἐνδεικτικῶς ἀναφέρω, ἵνα παρακινήσω τοὺς εὐσεβεῖς μελετητὰς εἰς τὴν βαθυτέραν ἐνασχόλησιν κατανοήσεως τοῦ μυστηριώδους, ἀλλὰ καὶ θεοπνεύστου προφητικοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.

3. Ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Ἀνακρεοντείου Ὁδῆς τοῦ Σωφρονίου ἀπαντῶσι λήμματα τινα καὶ ὀνόματα, ἅτινα θεωρῶ ἄξιι ἰδιαιτέρας μνείας. Οὕτω πως ὁ συγγραφεὺς τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰάκωβος ἦσαν τέκνα τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τῆς Σαλώμης. Ὁ Ἰάκωβος ἐμαρτύρησε τὸ 44 μ.Χ. κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἡρώδου Ἀγρίππα τοῦ Α' (Πράξ. 12, 2: «ἀνεῖλε δὲ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρᾳ»). Μήτηρ δὲ αὐτῶν ἦτο ἡ Σαλώμη (πβλ. Ματθ. 27, 55 καὶ Μάρκ. 15, 40). Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ἰωάννου ἡ Σαλώμη χαρακτηρίζεται ὡς «ἀδελφὴ τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου». Οἱ νεοδιαθητικοὶ ἐρμηνευταὶ θεωροῦν μᾶλλον οὐχὶ «ἀδελφήν», ἀλλ' «ἀνδραδέλφην», ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ἄποψιν, ὅτι ἡ Σαλώμη εἶναι ἀδελφὴ τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ μνηστήρος τῆς Θεοτόκου. Πλείονα παρὰ Βασ. Ἰωαννίδου, μν. ἔ. σ. 123 κ.ἑ. Ἡ ἐν λόγῳ συγγένεια ἐπισημαίνεται καὶ ἐν τῇ Ὁδῇ τοῦ Σωφρονίου διὰ τῆς μνείας καὶ τοῦ Ἰωσήφ.

4. «Βροντή»: ἡ παρ' Ὀμήρῳ ἀποδιδομένη ἀείποτε εἰς τὸν Δία. «Διὸς μέγαλοιο κεραυνὸς δεινὴν τε βροντὴν» (Ἰλ. Φ, 198)· «ὑπὸ βροντῆς πατρὸς Διὸς» (Ἰλ. Ν. 796)· «Ζηνὸς τε βροντῇ» (Ὀδ. ν, 121)· «βροντὴ καὶ ἀστραπὴ» (Ἡρόδ. 3, 86)· «βροντῇ στεροπῇ τε» (Αἰσχύλου Ἰκέτ. 35)· «βροντῇ τε καὶ κεραυνία φλογί» (Αἰτ. Πρ. 1017)· «βροντῆς μύκημα» (Αἰτ. 1062, πβλ. 1083)· «βροντὴ δ' ἐρράγη δι' ἀστραπῆς» (Σοφ. Ἀποσπ. 507 κλπ.)· «χθόνιαι βρονταὶ» (Ἀριστ. Ὀρν. 1745). —Κατὰ τὰ Λεξικά ἡ ὑπὸ «βροντῆς» βληθέντος κατάστασις, ἥτοι ἡ «κατάπληξις»· «φόβον καὶ βροντὴν ἐμβάλλειν» (Ἡρόδ. 7, 10, 5) —Πβλ. ἐν τοῖς Λεξικοῖς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ τὴν λέξιν «κρότος», «πολύκροτος», «πεφημισμένος», «διακεκριμένος», «ἐξακουστός», «διάσημος». —Ἐν τῷ «κουκουλίῳ» τοῦ στίχου 89 τοῦ Ἀνακρεοντείου ποιήματος τοῦ Σωφρονίου ἀπαντᾷ καὶ ὁ ὄρος «βροντογενὴς Θεός», ὅστις ἐν τοῖς Λεξικοῖς ἀποδίδεται διὰ τοῦ ὄρου «βροντοπαῖς», ἥτοι ὁ νιός, τὸ τέκνον τῆς βροντῆς. Οὕτως ὠνομάσθη ὁ Διόνυσος. Κατὰ δὲ τὸ χωρίον τοῦ Μάρκ. 3, 17 ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, «καὶ ἐπέθηκαν αὐτοῖς ὄνομα Βοανηργές, ὃ ἐστὶν υἱὸς βροντῆς». Ὁ δὲ ὄρος τοῦ Σωφρονίου «βροντογενὴς Θεός» ἐρμηνευτέος ὡς «ὁ θαυμαστός, ὁ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ ἀνάρχως γεννηθεὶς Υἱός, ὁ ἀείποτε ἐν τῷ Πατρὶ

ὦν Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ». — Διαφόρους ἐρμηνείας καὶ σημασίας τοῦ ὅρου «β ρ ο ν τ ῆ» εὑρίσκει τις εἰς τὸ γνωστὸν Λεξικὸν τῆς Κ. Α. τοῦ Kittel (*Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Stuttgart 1938 Bd. 3, 565 ἐν λήμματι «᾿Αποκαλύπτω» — «᾿Αποκάλυψις» ἐν τῇ Κ. Α. τ. III, 582 | 97, ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ τ. III, 591 | 94. — Καὶ διὰ τὴν λέξιν «β ρ ο ν τ ῆ» παρὰ Kittel, III, 638 | 9. Ἐν Ἰω. 12, 29 καὶ Ἀποκ. 6, 1. 14, 2. 19, 6 ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται πρὸς δῆλωσιν ἐκρηκτικῆς δυνατῆς φωνῆς. Οὕτω καὶ ἐν Ἀποκ. 10, 3. Τὸ ρῆμα «β ρ ο ν τ ᾱ ν», χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς εὐκαρπίας τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα θὰ προέλθουν ἐκ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως (πβλ. Ἱερ. 46, 4 καὶ 9). Ὁ ἀοιδίμος Διδάσκαλος ἡμῶν *Deissmann*, *Das Licht vom Osten* σ. 113 ἀναφέρει ὅτι ἀνεῦρεν ἐπιγραφὰς τῆς Φρυγίας, εἰς τὰς ὁποίας τὸ «βροντᾶν» ἀποδίδεται ὡς ἐπίθετον οὐρανίας θεότητος. — Διὰ τὸν ὅρον «β ο α ν η ρ γ ἔ ς» πβλ. *W. Hadorf*, *Kommentar zur Apokalypse* (1928) 224. *Joachim Jeremias*, *Jesus als Weltvollender* (1930), 71 Anm. 4. *W. Erb*, *Der Anfänger unseres Glaubens* (1930) 5. — Ἡ ἀπὸ τοῦ Κυρίου εἰς μόνους τοὺς νιὸν Ζεβεδαίου, τὸν Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ἀπόδοσις τοῦ ὅρου «βοανηγῆς» καὶ οὐχὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀποστόλους, ἀσφαλῶς ὑπερφαίνει ἰδιαιτέραν διάκρισιν, ὅπως μετωνόμασε καὶ τὸν Σίμωνα εἰς Πέτρον πρὸς διάκρισιν. Αἱ διακρίσεις αὗται δὲν ἐξηγοῦνται ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις σαφέστερον, οὔτε πληροφοροῦμεθα περὶ τῆς ἡτιολογημένης ἀσφαλῶς μετονομασίας ταύτης, ὡς πρὸς τὴν ἀποδοχὴν ἀπὸ μέρους τῶν λοιπῶν ἀποστόλων. — Πλήρη βιβλιογραφίαν περὶ ὧν τῶν προβλημάτων τῆς «᾿Αποκαλύψεως» ἀνευρίσκει τις ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ ἀοιδίμου Καθηγητοῦ Παν. Μπρατσιώτου, σ. 60-62.

Παρατήρησις. Ἐθεώρησα ὠφελιμώτερον καὶ πρεπωδέστερον νὰ ἀποδώσω τὸ νόημα τῆς θανμασίας Ὡδῆς τοῦ Σωφρονίου διευρύνων τὰ δι' ὀλίγων ἐγκρυπτόμενα νοήματα τῶν στίχων τοῦ ποιήματος. Ἀπέφυγα νὰ δεσμευθῶ εἰς τὴν κατὰ γράμμα ἐρμηνείαν ἐκάστου τετραστίχου τοῦ ποιητοῦ, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ δεσμεύσω ἐπίσης καὶ τὸν μελετητὴν μὲ μίαν ξηρὰν καὶ κατὰ γράμμα ἀπόδοσιν τοῦ ἀρχαϊκοῦ Ἀνακρεοντείου ποιήματος. Τοῦτο ἀσφαλῶς θὰ ἐδυσχέrait τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ὀρθὴν κατανόησιν τοῦ συνοπτικῶς κατ' ἀνάγκην, ἀκόμη καὶ ἀλληγορικῶς διατυπωμένου κειμένου. Βεβαίως θὰ ἦτο ἐπίσης πρόσφορον, ὅπως ἐρμηνευθῶσιν ἐν σχολίοις αἱ ἀρχαῖαι λέξεις κεχωρισμένως καὶ διὰ διαπλατύνσεως νὰ δοθῶσι αἱ βαθύτεραι ἔννοιαι τοῦ περιεχομένου τούτων. Περιωρίσθην πρὸς ἀποφυγὴν ἐπεκτάσεως τῆς ὁμιλίας.

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΙΣ ΤΗΣ Α.Θ.Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ Κ.Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ἐλλογιμώτατε κύριε Πρόεδρε τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν,

Πεπληρωμένοι χαρᾶς καὶ συγκινήσεως εὐρισκόμεθα καὶ αὐθις ἐν μέσῳ ὑμῶν, τῶν μελῶν τοῦ κορυφαίου πνευματικοῦ καθιδρύματος τῆς Ἑλλάδος. Ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Θεοῦ ἡξίωσεν ἡμᾶς κατὰ τὸ προλαβὸν ἔτος, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν Πορείας ἀνὰ τὰς Ὁρθοδόξους κατὰ τόπους Ἐκκλησίας καὶ τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον, νὰ λάβωμεν πεῖραν τῆς πολλῆς ὑμῶν πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν ἀγάπης καὶ τιμῆς, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν γενικῶς ἐπιδειχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εὐλάβειαν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον. Ἐπιλαμβανόμεθα καὶ νῦν τῆς εὐκαιρίας νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν φιλόχριστον Ἑλληνικὸν Λαὸν διὰ τὴν εὐγένειαν αὐτὴν καὶ ζέσιν τῆς καρδίας αὐτοῦ. Ἡ Μητέρα Ἀγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ἣν ἔχει φυσικὸν καὶ ἱστορικὸν δικαίωμα καὶ καθῆκον, δὲν ἔπαισε, καὶ μετὰ τὴν χορήγησιν τοῦ αὐτοκεφάλου εἰς τὴν Ἀγιοτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, νὰ μεριμᾷ ὑπὲρ τῶν χειραφετηθέντων τέκνων αὐτῆς, διὰ τὴν εὐστάθειαν καὶ προκοπὴν τῶν ὁποίων ἠγάλωσεν αὐτὴν ἐπὶ αἰῶνας, γενομένη «ὑπήκοος μέχρι θανάτου» (Φιλιπ. 2, 8), κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ.

Ἡ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν προσενεχθεῖσα καὶ προσφερομένη πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον τιμὴ δεικνύει ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λόγος, ὃν κατ' ἐξοχὴν καὶ κυριωτέρως ἐκπροσωπεῖτε ὑμεῖς, ἐλλογίμοι κύριοι Ἀκαδημαῖκοί, συνεχίζει τὴν ἀδιάλειπτον αὐτοῦ μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔνωσιν, ἥς καρπὸς ὑπῆρξεν, ἡ εὐκλεής, παναγία καὶ ἀείζωος Ὁρθοδοξία. Αἱ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἐκζητήσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σοφῶν καὶ ἡ προσπάθεια νὰ ψαύσουν τὸν Θεὸν διὰ τοῦ λόγου, «εἰ ἄρᾳ γε ψηλαφήσειεν αὐτὸν καὶ εὐροιεν, καίτοι οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα» (Πράξ. 17, 27), ὡς διεπίστωσεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν μέγας τῶν ἔθνων Ἀπόστολος Παῦλος, συζητῶν μετὰ τῶν Ἐπικουρείων καὶ Στωϊκῶν φιλοσόφων ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, εὖρον ἱκανοποιήσιν καὶ κατάπανσιν εἰς τὸν ἐνσαρκωθέντα Λόγον καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ἰω. 1, 14), διακηρύσσει ὁ ἡγαπημένος τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς, εὐαγγελιστὴς καὶ Θεολόγος Ἰωάννης, ὑποδεικνύων ἤδη ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς τὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ στραφῇ ἡ τὸν λόγον ἐκζητοῦσα, ἀλλὰ σπέρματα μόνον αὐτοῦ κατέχουσα, ἑλληνικὴ διανόησις. Ἦδη ὁ Λόγος ἐν τῇ πληρότητι αὐτοῦ εἶχεν ἀποκαλυφθῇ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ.

Ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα τὸ ὅτι ἡ περὶ Λόγον διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου ἐγράφη καὶ ἠκούσθη ἐκεῖ, ἐνθα οἱ Ἴωνες φιλόσοφοι, ἰδιαιτέρως δὲ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος, εἶχον διατυπώσει τὴν περὶ τοῦ κοσμικοῦ λόγου διδασκαλίαν αὐτῶν. Ὁ Χριστιανισμός, κατέχων τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας, δὲν ἀντιμετωπίζει ἀνταγωνιστικῶς καὶ στενοκάρδως τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφίας στοιχεῖα, ἀλλ' ἐνσωματώνει αὐτὰ ὡς οἰκεῖα καὶ σύστοιχα. «Ὅσα οὖν παρὰ πᾶσι καλῶς εἴρηται, ἡμῶν τῶν χριστιανῶν ἐστι», διαβεβαιοῖ ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς Ἰουστίνος, ὁ τὴν θεωρίαν τοῦ σπερματικοῦ λόγου ἀναπτύξας καὶ τὰ μέγιστα συμβαλὼν εἰς τὴν προσέγγισιν Φιλοσοφίας καὶ Χριστιανισμοῦ.

Τὸν περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ λόγον εὐκαίρως εὐαγγελιζόμεθα ἐρχόμενοι ἐκ τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Πάτμου, τῆς ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου τὸ ἔτος 1088, πρὸς τιμὴν τοῦ τὸ πρῶτον εὐαγγελισαμένου τὸν Λόγον ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἡ Ἱερὰ αὕτη Μονὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἐορτάζουσα τὴν 900ὴν ἐπέτειον ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς, ἀποτελεῖ αἰσθητὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀτοχῆς καὶ τοῦ πλούτου τῶν θησαυρῶν τῆς Ἀγίας Ὁρθοδοξίας.

Ἡ ἱστορικὴ ἐμπειρία δεικνύει ὅτι ἰσχυρότατα καὶ ἀπόρρητα ὀχυρώματα, κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δοκῶν, δὲν προεφύλαξαν ἀποτελεσματικῶς λαοὺς καὶ πολιτισμοὺς ἐκ τῆς κατακτητικῆς μανίας ἐχθρῶν, τῆς λύμης τοῦ χρόνου ἢ τῆς ἀφομοιωτικῆς ἐπιδράσεως ἰσχυροτέρων πολιτισμῶν. Οἱ πνευματικοὶ μόνον θησαυροὶ εἶναι ἀπρόσβλητοι καὶ διὰ τῶν αἰώνων ἀλύμαντοι. Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου διεσώθη καὶ ἠϋξήθη καὶ ἐμεγαλύνθη, διότι ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτῆς ὁσίου Χριστοδοῦλου τοῦ Λατρηνοῦ, αὐστηροῦ τηρητοῦ τῶν κανόνων τῆς ἀσκητικῆς βιοτῆς καὶ πολιτείας, συγχρόνως δὲ πεφωτισμένου διδασκάλου καὶ παιδαγωγοῦ, ἐτέθη σταθερῶς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς πνευματικῆς προκοπῆς καὶ τελειώσεως.

Ἐν τῷ συνεχεῖ αὐτῆς ἱστορικῷ βίῳ τῶν ἐννέα αἰώνων κατέστη περιώνυμον κέντρον παιδείας, ἀκτινοβολοῦν εἰς τὸν αἰγαιακὸν καὶ σύμπαντα τὸν ὀρθόδοξον κόσμον. Ἐξακολουθεῖ δὲ αὕτη καὶ σήμερον νὰ ἐπιδεικνύῃ τὸν περὶ παιδείας καὶ ἐπιστήμης ἀδιάπτωτον αὐτῆς ζῆλον. Πολλοὶ ἐπιστήμονες, καὶ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐγνώρισαν τὸ ἀνύστακτον ἐνδιαφέρον τῶν Πατέρων τῆς Μονῆς διὰ τὴν διάσωσιν, ἀξιοποίησιν καὶ ἀκτινοβολίαν τῶν θησαυρῶν τῆς. Ὡς Ἐπίσκοπος τῆς Μονῆς καὶ τῆς Πάτμου ἐκ βαθέων εὐχαριστοῦμεν πάντας τοὺς διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν συγκροτήσεως καὶ ἐργασίας συμβαλόντας καὶ συμβαλλομένους εἰς τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἐν αὐτῇ τεθησαυρισμένων.

Ἡ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν, τῷ πνευματικῷ τούτῳ πρυτανείῳ, κατακλιθεὶς τῶν ἐορτασμῶν ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Μετριότητος πληροῖ ἡμᾶς ἰδιαιτέρας συγκινή-

σεως καὶ κινεῖ τὴν σκέψιν ἡμῶν, ὅς τοῦ πρώτου τῇ τιμῇ καὶ τῇ διακονίᾳ Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, νὰ συμπυκνώσωμεν τὴν ἱστορικὴν ἐμπειρίαν, ὥς τινα ἀντίδοσιν τῆς πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ εὐσεβοῦς καὶ εὐγενοῦς Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ προκοπὴ καὶ ἡ πολιτιστικὴ ἀκτινοβολία μόνον ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ καὶ διὰ τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῶν. Ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν δύναμιν καὶ ἀξίαν αὐτῆς, ἀφόβως διήνοιξε ταύτην πρὸς τὸν κόσμον, ἐπιτυχὼν νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὴν ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἀπομονώσεως καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν διακονίαν καὶ προσφορὰν αὐτῆς ἐπὶ παγχριστιανικοῦ καὶ πανανθρωπίνου ἐπιπέδου, παγκοίνως σήμερον ἀναγνωριζομένην καὶ ἐκτιμωμένην.

Ἡδὴ ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἔχει διανοίξει τὴν ὁδὸν τῆς μετὰ τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνοποιήσεως. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν εὐρίσκεται διὰ πρώτην φορὰν ἐν μέσῳ ποικίλων λαῶν καὶ πολιτισμῶν, ἀντιμετωπίζουσα ἐπιρροὰς καὶ ἐπιδράσεις. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ἡγεσία ἐκτιμοῦν ὁρθῶς τὰς νέας αὐτὰς δυνατότητας τῆς πρὸς τὴν Δύσιν γνωρίμου ταύτης ὁδοῦ, ἣν ἀπὸ αἰώνων ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐσχάτων πορεύεται, στερεῶς ἀντεχομένη τῶν πατρικῶν παραδόσεων, ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Διὰ τῶν σκέψεων αὐτῶν κατακλείομεν νῦν τὰς λαμπρὰς ἐορτὰς ἐπὶ τῇ 900ῃ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἱστορικῆς καὶ περιωνύμου Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Πάτμου. Εὐχαριστοῦντες δὲ καὶ αἰθὺς ὑμᾶς, ἐλλογιμώτατε κύριε Πρόεδρε, ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποιήσατε ἡμῖν, εὐχόμεθα ὀλοθύμως γαληνιαίαν καὶ εἰρηνικὴν τὴν πορείαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κόσμου, καρποφόρον δὲ τὴν συμβολὴν τῆς ἱστορικῆς ταύτης Χώρας, ἡγουμένων ὑμῶν τῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ σοφίᾳ προεστώτων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἐρρωσθε καὶ ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος Αὐτοῦ.